

I مقدمه

کتابخانه شهرداری اصفهان از سال ۱۳۱۲ ش، جنگی/ سفینه ای (بیاضی شکل) به شماره ۳۱۲۱۰ در تملک داشت که در سال ۱۳۵۳ طبق تصمیم شورای شهرداری و به توصیه شادروان دکتر غلامرضا کیانپور - استاندار وقت - به مناسبت فواید مطالعاتی و پژوهشی که آن نسخه گرانقدر در برداشت، به دانشگاه اصفهان انتقال یافت. جنگ پیش از آن طبق یادداشت هفتم دی ۱۳۰۵ الصاقی بر آن به شماره ۹۴۰ متعلق به کتابخانه عمومی اصفهان بوده است.^۱

و چند ماه پیش ازین که پنجمین کنگره تحقیقات ایرانی به دعوت دانشگاه مذکور در آن شهر تشکیل شود به دوستم شادروان دکتر قاسم معتمدی رئیس وقت آن دانشگاه یادآور شدم که به یادگار برگزاری کنگره آن جنگ را به طور عکسی به چاپ برساند و به شرکت کنندگان اهدا کند. دکتر قاسم معتمدی که بینشی فرهنگی و کششی دانشگاهی داشت بی تأملی آن پیشنهاد را پذیرفت و گفت مشروط بر آن که خودت مباشرت کار را در تهران عهده دار شوی. پس قرار بر آن شد که از روی عکسی که پیش از آن برای کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران فراهم شده بود به چاپ آن پرداخته شود.^۲

^۱ پیشگفتار مرتضی تیموری بر نسخه برگردان چاپی (اصفهان، ۱۳۵۳) ص ۱۵.

^۲ چاپ بیاض ناچار از روی فیلم ۲۴۲۵ که کتابخانه مرکزی در اختیار داشت انجام شد، زیرا مجال عکس برداری جدید نبود. ضمناً به مناسبت اشکالات چاپ و صحافی و تعجیل در نشر آن امکانی پیش نیامد که جنگ به شکل اصلی یعنی بیاضی انتشار پیدا کند. بدین مناسبت است که رکابه‌ها (پاورقی) برای بینندگان گاه در طرف نابجا افتاده و طبعاً در شناخت پشت و روی صفحات دشواری وجود دارد.

جستاری در نسخه شناسی بیاض (سفینه) تاج‌الدین احمد وزیر (مورخ ۷۸۲ هـ.)

ایرج افشار*

چکیده: سفینه تاج‌الدین احمد وزیر حاوی شصت و چهار قفله و قطعه و بند و یادداشت و شعر و یادگارگونه است که جمعی از فضلا و بزرگان، بنابر مشرب شعری، ادبی، حکمی و ذوقی خود، برای تاج‌الدین احمد، وزیر فارس، به فارسی و عربی نوشته‌اند یا از دیگران نقل کرده‌اند. بنابراین این جنگ به لحاظ تفاوت در رسم الخط و شیوه کتابت مرسوم در قرن هشتم هجری در ناحیه فارس حائز اهمیت است و از نظر ضوابط نسخه شناسی مجموعه‌ای کم‌مانند و شایان توجه در زبان فارسی است. بررسی سفینه نشان می‌دهد که مطالب این جنگ شامل مباحث عرفانی و حکمی، احادیث، حکایات، بند و اندرز، مسائل حساب و اشعار است و به خط نسخ یا مانند نسخ و نستعلیق مانند نگاشته شده که وجود خط نستعلیق را در ۷۸۲ هـ. نشان می‌دهد. در این مقاله، نگارنده پس از معرفی نسخه، حدس خود را درباره چگونگی تنظیم سفینه بیان می‌کند و به بررسی ویژگی‌های نسخه می‌پردازد. این سفینه دارای شش رساله اسم‌دار است و نام ۴۲ تن از نویسندگان جنگ ذکر شده و نام ۲۹ نفر دیگر موجود نیست یا از بین رفته است. همچنین نام ۶۲ تن به عنوان کاتبان رساله‌ها و منقولات ارائه گردیده است. در این سفینه دو تاریخ کتابت ۷۷۲ و ۷۸۲ هـ. دیده می‌شود.

نگارنده سپس تحلیلی دقیق از شیوه کتابت این سفینه ارائه می‌کند که شامل رسم الحرف، رسم الخط، تلفظ کلمات، حروف ریزی که در زیر یا بالای حروف، برای تأکید، نوشته می‌شده، استفاده از دو ضمه به جای تنوین، حذف لله، اتصال و انفصال کلمات، نقطه گذاری حروف، استفاده از نشانه‌های کتابتی و سجاوندی، نشانه‌های آرایشی و تزئینی، نشانه‌های اصلاحی و اختصاری، نشانه‌هایی برای جلب توجه و زودبایی مطلب و نیز فاصله‌بندی در میان متن است.

کلید واژه: بیاض؛ تاج‌الدین وزیر؛ احمد بن محمد؛ قرن ۸ هـ.؛ خط فارسی؛ خط نستعلیق؛ فارس؛ کتابت.

* استاد پیشین دانشگاه تهران.

وقت تنگ بود و در مدت نزدیک به دو ماه می‌بایست آن کار انجام شود تا در شهریور ۱۳۵۳ (۱۱ تا ۱۶) که کنگره تشکیل می‌شد به شرکت کنندگان تقدیم شود. ناچار از دوستم مرحوم محمود مطیر، مدیر چاپخانه بهمن، خواستم اجرای این مقصود را سریعاً عهده‌دار شود. ضمناً برای مراقبت در نظم صفحات کتاب از مرحوم علی اصغر نصیریان - از متصدیان امور چاپی دانشگاه تهران - خواسته شد که از همکاری دریغ نکند. به هر ماجرای بود کتاب به موقع رسید و انتشار یافت، اگرچه می‌بایست بی‌عیب‌تر از آنچه انجام شده است به چاپ می‌رسید.

این سفینه / جنگ مجموعه‌ای است از نوشته‌های فضلا و بزرگانی که با تاج‌الدین احمد وزیر فارس - مبتکر گردآوری و تنظیم آن - معاشر بوده‌اند و هر یک به درخواست آن وزیر مطالبی و منقولاتی به پیروی و بنابر مشرب شعری، ادبی، حکمی و ذوقی خود کم یا زیاد، نوشته‌هایی از تراوش افکار خود یا نقل از سخن دیگری - در آن نوشته است.

تاج‌الدین احمد وزیر که بوده است نمی‌دانیم. ولی از القاب و عناوینی که یادداشت نویسان درباره او قلمی کرده‌اند ازین قبیل که: المولی، صاحب الأعظم، جلال الوزراء، أنسب الوری، فؤدة أكابر الزمان، مجمع انواع الفضائل النفسانية، حاوی لباب الکمالات الانسانية، تاج الدولة والدين احمد - أعلى الله قدره و طول عمره و متعه بها و أمثالها (ص ۵۲۸) مشخص است که در فارس مقامی معتبر داشته است. به هر تقدیر سال ۷۸۲ هـ. مقارن است با روزگار حکومت شاه شجاع (۷۶۵-۷۸۶ هـ).

خطوطی که درین جنگ بیاضی شکل آمده - اگر محاسبه من درست باشد - شصت و چهار فقره و قطعه و بند و یادداشت و شعر و یادگارگونه‌های دیگر است که هر نویسنده از خود یا از آثار دیگران در آن تحریر و کتابت کرده است و طبعاً این نوشته‌های متنوع یادآور رسم الخطی است که اکثریت آنان همزمان در ناحیه فارس آموخته بوده و درین جنگ به کار برده‌اند. پس، ازین حیث که ما را بر اختلاف‌ها و اشتراک‌ها در شیوه کتابت یک دوره آگاه می‌سازد بسیار مفید است.

مانند آن می‌ماند که بخواهیم شصت و چهار نسخه خطی، به کتابت فضلائی یک منطقه و یک زمان را به‌رسیدگی نسخه‌شناسانه در آوریم.

به همین ملاحظات و مناسبات به دید من از نظر ضوابط نسخه‌شناسی (کدیکولوژی) مجموعه‌ای است در زبان فارسی کم مانند و طبعاً شایان توجه و دقت ریزه‌یابانه است. زیرا این جنگ ما را به اسلوب‌های ناشی از اختلاف سلیقه در تنوع رسم الخط تحریری و گوناگونی علائم و نشانه‌ها که نویسندگان به ضبط می‌رسانیده‌اند آگاه می‌سازد. دقایقی را به مامی نمایاند که در نسخه دیگری از آن روزگار به این کیفیت به دست نداریم و ندیده‌ایم که در یک بین‌الدفتین مندرج شده باشد.

شاید بتوان گفت که هیچ نسخه‌ای از نسخه‌های کتابت شده توسط ایرانیان از اقدم روزگاران تا پایان عصر تیموری شناخته نیست که تا این اندازه به خطوط مختلف نوشته شده باشد.

II معرفی‌های نسخه

این بیاض چند بار معرفی و فهرست شده است. ظاهراً نخستین بار دکتر قاسم غنی در کتاب، بحث در آثار و افکار و احوال حافظ^۳ از این جنگ یاد کرده است.^۴

دیگر فهرستی است که شادروان محمدعلی معلم حبیب آبادی از آن فراهم ساخت و ذیل نوشته مذکور تاریخ ۲۲ محرم ۱۳۸۵ هـ. قید شده و در سال ۱۳۴۴ ش. در مجله وحید^۵ به چاپ رسیده است. کار او از حیث این که توانسته است بعضی از مواضع اغتشاش نسخه را بنمایاند مفید است. عنوان این مقاله: «جنگ کتابخانه شهرداری اصفهان» است. ایشان نوشته است که حدود بیست سال قبل از تهیه فهرست، نسخه‌ای به خط خود از سراسر جنگ تهیه کرده و آن را به مرحوم دکتر قاسم غنی برای استفاده در نگارش تاریخ روزگار حافظ داده بوده است؛ همچنین یادآور می‌شود که منتخبی از جنگ به خط میرزا مهدی قدیمی خوش‌نویس برای مرحوم سعید نفیسی رونویسی شده بوده است. اکنون نشانی

^۳ تهران، ۱۳۲۲، ج ۱، صص: ۹، ۲۰، ۱۳۲، ۱۹۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۴، ۲۴۸، ۳۱۳ و ۳۳۰.

^۴ دیگرانی که از وجود غزل حافظ درین جنگ نشان داده‌اند می‌باید مأخوذ از نقل و نوشته دکتر غنی باشد.

^۵ وحید، س ۲، (۱۳۴۴) ش ۸، ص ۵۰-۵۶.

آرا: محمدعلی مُکرم - متصدی کتابخانه بلدیه.^۶
مرحوم محمدعلی مُکرم اوراق نسخه را ۴۷۶ ورق
نوشته است. بنابراین تعداد صفحات در چاپ می‌باید
۹۵۲ صفحه می‌شد و اکنون ۹۲۶ صفحه است. مقدار کمی
آن قدر که در خاطر ممانده (پس از سی و چند سال پیش
که نسخه را دیده بودم) به علت وجود صفحات سفید
(بیاض) در سفینه است.

IV نوع مندرجات به طور اهم

۱. مباحث عرفانی و حکمی
۲. احادیث و اقوال
۳. حکایات
۴. پند و اندرز
۵. مسائل حساب
۶. اشعار کاتب مانند مطهر (ص ۶۸۳)
۷. اشعار دیگران از قدما و معاصران (از جمله حافظ)
۸. اشعار برای مشاعره (ص ۱۶۰ به بعد)
۹. ملمّع به زبان فارسی، عربی و شیرازی (ص ۳۴۶ به بعد)

V طرز تنظیم احتمالی سفینه

نخستین برگ سفینه با سرلوحی آغاز می‌شود. وضع سرلوح
حکایت از الحاق شدن آن به این محل می‌کند. جز آن، آغاز
شدن مطلب بدون آوردن «بسم الله الرحمن الرحيم» نامعهود
است آن هم در چنین مجموعه‌ای - ناقص بودن عبارت،
گویای آن است که خدشه‌ای برین صفحه وارد شده است.
به هر حال صفحات ۲-۱۶ (نخستین رساله سفینه که
ناتمام یعنی ناقص است) به خط نسخ (در مطالب زبان
عربی) و خط نستعلیق آغازین (در مطالب فارسی) نوشته و
به کنز الجواهر من لطایف الاکابر موصوف شده است. این
قسمت در حقیقت خطبه جنگ است و ترجمه اهم
بخش‌های آن چنین است:

«... از آنجا که به رشته تحریر در آوردن علوم و حفظ آن در
گنجینه مضمون عبارت وسیله سعادت دنیوی و دینی و مایه

ازین دو نسخه در دست ما نیست.

دانش پژوه نخستین بار در نشریه نسخه‌های خطی
دفتر چهارم (۱۳۴۴)، ص ۴۷۰-۴۷۱ از آن یاد کرده است. موقعی که
نسخه در کتابخانه شهرداری اصفهان نگاه‌داری می‌شده است،
همو دیگر بار در فهرست میکروفیلم‌های کتابخانه
مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران بر اساس عکسی
که از آن برای کتابخانه مذکور تهیه شده بود به شناساندن
تفصیلی آن از حیث مندرجات پرداخت.

بار دیگر فهرست جنگ پس از انتقال آن به کتابخانه
دانشگاه اصفهان توسط همکار گرامی آقای مرتضی
تیموری با عنوان: «جنگ تاج‌الدین احمد وزیر یکی از
نفیس‌ترین نسخه‌های خطی جهان»^۷ انتشار یافت و
همان است که با تغییراتی در آغاز چاپ نسخه برگردان
(=عکسی) سفینه^۸ آمده است.

اخیراً متن این جنگ توسط آقای دکتر علی زمانی علویجه
در دو جلد به چاپ رسیده است^۹ که قطعاً نقد و بررسی
دراز دامنی را در پی خواهد داشت.^{۱۰}

چون درین جستار منحصرأ کوشیده شده است که
نکته‌ها و ریزه‌یابی‌هایی در زمینه ضوابط نسخه‌شناسی
عرضه شود ناچار مطلبی مربوط به شناساندن نویسندگان و
ذکر فواید موضوعی مندرجات به میان نخواهد آمد.

III تاریخ تملک نسخه

اثر تملک قدیمی این نسخه - پس از مالکیت نخستین یعنی
تاج‌الدین احمد - نوشته‌ای است به عربی از فضل‌الله بن
روزبهان خنجی (د. ح. ۹۴۰/۹۳۰ هـ). از آن نوشته برمی‌آید که
در سال ۹۱۱ هـ سفینه را در هرات در تملک خود گرفته است.
پس از آن یادداشت مورخ دهم رمضان ۱۳۲۶ هـ
است بدون هیچ توضیحی.

در درون جلد آن نوشته‌اند: «به تاریخ نهم اسفندماه
۱۳۱۲ این جنگ ورق شمار شد ۴۷۶ ورق»^{۱۱} است. توضیح
آن که یک ورق در ردیف ۲۶۵ بی‌نمره مانده و نیز بعد از
۴۱۳ یک نمره از قلم افتاده و بعد ۴۱۵ نوشته شده. فرمان

^۶ تهران، ۱۳۴۸، ج ۱: ۶۸۴-۶۹۱.

^۷ نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان، سال (۱۳۵۱) ۷، ش ۸، ۳۳-۴۷؛ همو، وقف میراث جاویدان، سال ۵ (پائیز و زمستان ۱۳۷۶)، ش ۳-۴ (پیاپی ۱۹-۲۰، ویژه اصفهان): ۱۷۶-۱۸۱.

^۸ بیاض تاج‌الدین احمد وزیر، (اصفهان، ۱۳۵۳)، ص ۱۰-۱۵.

^۹ قم: مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۱، جلد ۲، ۵۶۸، ۵۳۲ ص.

^{۱۰} از جمله آقای محسن ذاکر الحسینی (پرنده) نقدی عالمانه درباره آن در نامه فرهنگستان، دوره ۶، ش ۱ (تیر ۱۳۸۲)، پیاپی ۲۱: ۱۴۳-۱۶۳ انتشار داده‌اند.

^{۱۱} شادروان دانش پژوه تعداد اوراق را ۴۷۷ یاد کرده است.

همه گونه خیر، خواه در زمینه نهی و خواه در زمینه امر از سودمندترین کارها و بهترین هدف‌ها است. و آنگاه که به صورت کتابی مسطور آراسته شود بهترین همنشین است و چون در اوراق پراکنده گرد آید بهترین همدم است. و بهترین همنشین در روزگار کتاب است (این جمله از متنی است). بر دیده‌وران بینشور کسب این فضایل و مفاخر ضروری شده است و چرا چنین نباشد در حالیکه کسب علوم حتی اگر در چین باشد، واجب شده است و فرشتگان برای طالب علوم در هر لحظه بال می‌گسترانند، به‌ویژه اگر منبع این علوم نوشته‌های بزرگان بلندپایه و اشراف گرانمایه باشد. از این رو است که انگیزه تحصیل این علوم و اعتکاف برای تکمیل آنها پدیدار شده است. هر چند اینکار [با بازتافتن رشته‌های اصرار و الحاح بر بزرگان گرانمایه همراه است (التماس) اما نیازمند معذور است و آنکه در پی کسب نور است از هلاک پروایی ندارد. اگر در اینکار دامن عفو در پوشند شکرهای گوناگون بر من واجب می‌شود و سپاس خدای رادر هر حال و اوست که توفیق خیر را در حال و آینده عطا می‌کند. از آنجا که گوهرهایی که در این گردنبند به رشته کشیده شده است از صدف بزرگان گرانمایه و گرانمایگان بزرگ بدست آمده است آن را کنز الجواهر من لطایف الاکابر نامیدم تا میان اسم و مسما و لفظ و معنای آن مطابقتی باشد. خداوند نظایر آن را به صاحب این اثر عطا کند و خواسته‌های او را همان گونه که می‌خواهد، برآورده سازد و به حق نبی مختار و آله الاطهار رسول خدا. که درود خدا بر او و بر خویشاوندان و یاران او باد - فرمود در روز قیامت مرکب عالمان و خون شهیدان را

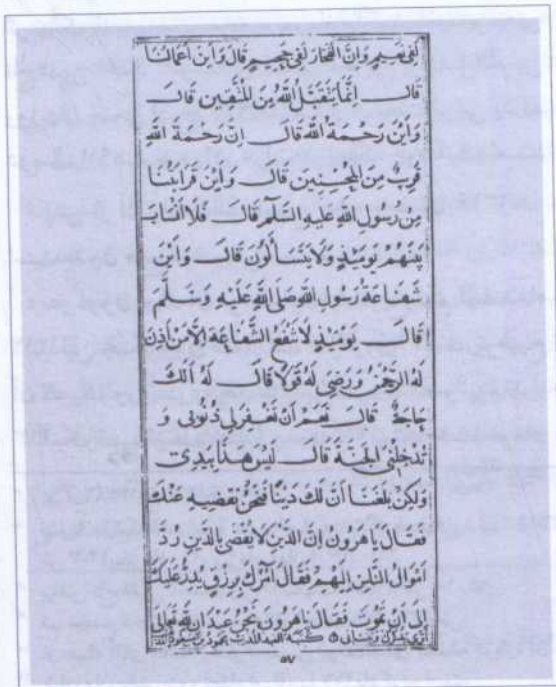
می‌سجند و هیچ کدام از این دو از دیگری برتر نخواهد بود...». خط نسخی که در این اوراق دیده می‌شود همان خطوطی است که به صورت صفحه عنوان برای هر یک از رساله‌ها یا نوشته‌های سفینه آمده و از هر متن در یک صفحه پیش قرار داده شده است.

با دقت کردن در نوع خط این رساله - مخصوصاً نحوه اعراب‌گذاری و ریزه‌نویسی حروف کوچک‌تر به زیر حروف بعضی از کلمات (ح - ع - ط) و همراه ساختن نقطه حروف یک نقطه‌ای با حروف دو نقطه‌ای مانند «بین» (ص ۳ و ۵۹) - تشابه و وحدتی با خطوط مندرج در صفحات ۵۷ تا ۶۲ که نوشته محمود بن مسعود المذهب* (ص ۵۷) مشهور به نجم الدین محمود مذهب (ص ۶۲) است، احساس می‌شود.

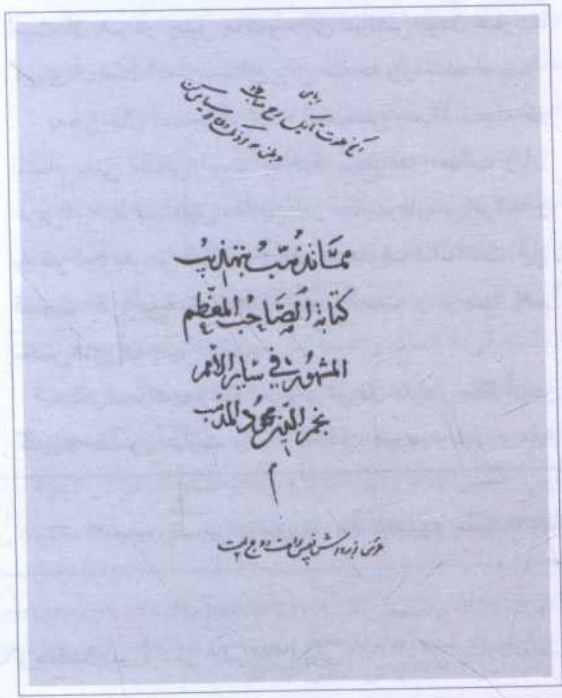
۱ ت

بنابر همین قرینه می‌توان حدس زد که این شخص ظاهراً به دستور احمد وزیر قسمت خطبه را به خط خوش نویسانیده و برای هر یک از رساله‌ها و نوشته‌ها عنوانی را که درخور مقام و مرتبت نویسنده مطلب می‌بوده است به احتمال قوی بنابر تشخیص دعوت کننده به نگارش سفینه نوشته است. چند صفحه‌ای که به خط و نوشته همین نجم الدین محمود وجود دارد استثنائاً مجداول است* و طبعاً می‌باید توسط خود او جدول کشی شده باشد. اوراق دیگر کتاب به کلی از جدول عاری است.

۲ ت

تصویر ۲

تصویر ۱

بیاض: به عنوان نام مجموعه در چاپ نسخه برگردان. بر این اساس که در اصطلاح کتابداری قدیم به کتاب‌هایی که به صورت عرضی باز می‌شدند، مانند همین سفینه «بیاض» اطلاق می‌شد و به همین مناسبت کتابداران اصفهان آن را به نام «بیاض» می‌شناخته‌اند.

جنگ: در نوشته محمدعلی مکرم (پیش ازین نقل شد)، نیز در نوشته مربوط به انتقال آن از شهرداری به دانشگاه.

VII نوع خطوط سفینه

متن‌هایی که دو زبانه است (فارسی و عربی) کاتبان آنها را معمولاً به دو خط نوشته‌اند. خطوطی که در این سفینه/جنگ دیده می‌شود بیشتر نسخ یا نسخ مانند و قسمت‌هایی به نستعلیق مانند است. یعنی نستعلیق آغازینی (ص ۱۹۸). طبعاً نکته‌ای است که برای تاریخ وجود داشتن این خط در سال ۷۸۲ ه. واجد اهمیت دانست. بهترین نمونه از آن بندهای فارسی است که در خطبه عربی مآب جنگ به خط نستعلیق آمده و گویی کاتب (یعنی مسعود مذهب) خط نسخ را خاص عربی نویسی و خط نستعلیق تازه پیدا شده را برای نوشتن مطالب فارسی مناسب می‌دانسته است (ص ۲، نیز نک ص ۵۵۹).

نمونه‌های دیگری را که به نستعلیق نزدیک است در صفحات مختلف (مانند: ص ۲۴۴-۲۵۶ و ۴۶۴-۴۸۸ و ۵۵۶-۵۶۱ و ۸۱۲-۸۱۳) می‌توان دید.

یادداشت نویس‌ها عموماً نوشته‌های خود را به حد متوسط قابل خواندن کتابت کرده‌اند مگر چند موردی که به خط ریزتر و کاملاً تحریری نوشته شده است (ص ۱۸-۳۵ و ۳۶۷-۳۷۰ و ۶۱۷-۶۲۰).

یکی از رساله‌ها به طور یکسره نویسی (بدون هواخور) و تقریباً بدون نقطه و عاری از هر گونه علامت وقف نوشته شده است (ص ۱۸-۳۳).

در سراسر این جنگ فقط یک مورد از نوشته‌های منثور دیده می‌شود که یکی از یادداشت نویسان آن را به شیوه چلیپایی نوشته است (ص ۳۶۷-۳۷۰).

یکی دیگر از نویسندگان در نوشتن اشعار برگرفته ذوق چلیپانویسی خود را در وضع اشکال هندسی به هم آمیخته و شیوه‌ای خاص جز آنچه در سراسر جنگ رفتار می‌شده برای خودنمایی انتخاب کرده است. این بخش اتفاقاً در صحافی کتاب پراکنده شده و در دو جا قرار گرفته است (ص ۵۵۶-۵۶۱ و ۸۱۲-۸۱۳).

دعوت کننده تحریر این جنگ/سفینه، همان طور که در مقدمه نوشته‌ها (ص ۲۷۰ و ۴۲۳) آمده ظاهراً کُرآسه‌ای کاغذ به اشخاص مورد نظر خود می‌فرستاده (مثلاً به اصفهان، ص ۵۱۸) یا در همان شیراز به آنها می‌داده است (ص ۶۷، ۱۴۶، ۲۰۲، ۴۳۱، ۶۲۶) تا هر یک مطالب خود را بر روی آن بنویسد. البته احتمال دارد از ابتدا نجم‌الدین محمود را وادار کرده باشد که صفحات عنوان و نام و لقب هر کس را بر روی نخستین برگ کُرآسه ارسالی نوشته باشد. ولی از آنجا که آثار خط او ضمن مطالب و بین سطور مانند الحاق عنوان «شعر» (ص ۸۸۸ و ۸۸۹)، یا «ایضاً له» (ص ۲۵۴ و ۲۵۵) دیده می‌شود بیشتر نشانه آن خواهد بود که بعداً آن صفحات نوشته شده است و دعوت کننده از نویسندگان درخواست تا یک صفحه را برای عنوان نویسی سفید بگذارند. می‌دانیم که رسم کتابت نسخه‌ها آن بود که مطلب همیشه از صفحه دوم نسخه آغاز می‌شود.

چون مقدار نوشته‌های نویسندگان با هم متساوی نیست میسر نخواهد بود که شمار اوراق کُرآسه‌ها معین شود. عده‌ای از نوشته‌ها در کُرآسه چهار ورقی (تاخورده) قرار دارد یعنی شانزده صفحه و بقیه بیش و کم از آن است.

VI نام‌هایی که به این مجموعه داده شده

سفینه: به طور اشاره هفت بار در نوشته تملک فضل‌الله بن روزبهان خنجی آمده است. چند بار هم نویسندگان آن را «سفینه» خطاب کرده‌اند، از جمله:

- ونحن علی الدنیا کرکب سفینه

نظن جلوساً و الزمان سائری (ص ۵۵)

- سفینه را به همه حال لنگری باید

درین سفینه گر آیی مده لنگریس (ص ۶۳)

لطف‌الله بن احمد بن حسن ابرقوهی در پایان نوشته خود ضمن عبارت، کلمه «سفینه» را درج کرده است. (ص ۱۴۶)، همچنان که محمد بن محمود بن ابی‌الخیر فالی سیرافی بیٹی را آورده است:

خلقی دیدم درین سفینه شور آورده

من نیز درین میانه شور آوردم (ص ۸۶)

محمد بن مسعود فالی هم در پایان یادداشت‌های خود این بیت را نقل کرده است:

بحرالمکارم قد صنتت سفینه

جمعت لک الآثار و الأدباء (ص ۴۲۱)

همان طور که پیش تر اشارت رفت می باید نجم الدین محمود بن مسعود مذهب در ترتیب و تنظیم اصل نسخه دستی داشته و مخصوصاً عناوین درون بعضی از بخش ها (مانند کلمات: شعر (ص ۹، ۸۸۹)، حکایت، فی الجواب، و له أيضاً، أيضاً له (ص ۸، ۲۵۵، ۲۵۲)، بسم الله الرحمن الرحيم) غالباً به خط اوست. تطبیق میان شیوه نوشتن آن کلمات با کتابت او در خطبه مؤید این مدعا تواند بود: «مما تذهب بتهدیب کتابته صاحب المعظم المشهور فی سایر الأمم نجم الدین محمود المذهب» (عبارتی که زیر صفحه اول از نوشته خود رقم زده، ص ۶۲). یا: «کتابه العبد المذنب محمود بن مسعود المذهب». او چون مذهب بوده دور نوشته خود را جدول بندی کرده است (ص ۵۷).

همچنین است شباهت هایی که او در نوشتن حروف ریزه زیر کلمات مانند: ح - ع - ص - ط اعمال می کرده است (ص ۴ و ۵) و در عناوین و کلمات نوشته شده توسط او میان نوشته های دیگران مشهود است.

VIII مشخصات نسخه شناسی

۱. اندازه جلد ۱۴×۲۶ سم.
۲. اندازه نوشته ۱۸×۹ سم (در اکثریت صفحات).
۳. نوع کاغذ: سمرقندی.
۴. تعداد سطور معمولاً پانزده سطری مگر در مواردی چند.
۵. رکابه در همه جا نیست و بعضی از نویسندگان رعایت کرده اند.
۶. تعداد اوراق موجود: ۴۷۶ ورق (بر اساس شمارش مرحوم مکرم)
۷. اوراق سفید مانده (۹)
۸. عناوین و سرسخن ها به رنگ سرخ.

IX غلط های کتابتی

- برخی از غلط های کتابتی ازین قبیل است:
- امیر المؤمنین = امیر المؤمنین (ص ۷۷، ۸۰ و ۸۳ و چند بار دیگر)
- اصحاب = اصحاب (ص ۲۴۳) که زیر «ح» به جای «ح» «ع» تحریر شده.
- تیر شب = تیره شب (ص ۶۹)
- المطفویه = المصطفویه (ص ۶۱۶)

X الحاقات

- مطالب الحاقی در صفحات سفید مانده جنگ ازین قبیل است:
- شعر الحاقی (ص ۲۶۷، ۳۰۸)
- یک بیت (ص ۴۱۳)
- دو سطر دعا به تاریخ ۹۱۴ (ص ۵۴۵)
- عباراتی به خط حسین القاینی الخراسانی (ص ۶۴۶)
- بیتی از عرفی شیرازی (ص ۸۷۹)
- تاریخ ۱۰ رمضان ۱۳۲۶ (بدون یادداشت تملک) (ص ۹۲۶)
- عجب تر از آنها کتابت قسمت هایی از کشکول شیخ بهایی است. اوراق این مطالب در صحافی از هم جدا و به دو باره شده و در صفحات ۸۴۰ - ۸۴۳ و ۹۲۴ - ۹۲۵ قرار دارد.

XI تصرفات و آسیب ها

- نصفه شدن و سفید ماندن نیمه ای از صفحات (ص ۱۴ و ۱۵ و ۲۷۴).
- گم شدن و افتادگی مقداری از اوراق. بهترین ممیز، نگاه افکندن و تطابق دادن میان فهرست مندرجات تنظیمی دو قسم مرتضی تیموری و دو فهرستی است که درین مقاله ترتیب یافته است.
- درهم برهمی اوراق نسخه و تجلید آن بدون توجه به نظم قدیمش و ارتباط مطالب.

XII جابه جایی اوراق

صفحاتی که علی القاعده باید در چاپ، طرف سمت چپ (صفحه فرد) قرار بگیرد ولی ضرورت تسریع در چاپ و محدودیت مالی مانع از رعایت آن شد (ص ۳۶، ۵۶، ۶۲، ۶۶، ۱۶۶، ۱۸۶، ۲۶۸، ۳۰۸، ۳۱۲، ۳۳۲، ۳۵۲، ۳۷۲، ۳۸۴، ۴۳۲، ۴۹۸، ۵۸۶، ۶۴۴، ۶۶۲، ۶۸۴، ۷۱۲، ۷۳۲، ۷۵۲، ۷۹۲، ۸۱۴، ۸۳۶، ۸۴۴، ۸۷۸، ۹۲۲).

XIII اشارات و عناوین تفخیمی نسبت به صاحب سفینه

- المخدوم الأعظم... تاج الدین و ملجاء المسلمین... (ص ۶۷)
- مطاوعاً لاشارة صاحب الكتاب و مالکة... (ص ۱۲۶)
- بالاشارة الصادرة عن... المولى صاحب الأعظم...
- الفاضل المفخّم... تاج الدولة والدين احمد... (ص ۱۴۶)
- بالتماس المخدوم المعظم و صاحب الاعلم قدوة أكابر الوزراء... تاج الحق و الدنيا والدين احمد... (ص ۲۰۲)
- تذكرة لصاحبه صاحب الاعظم... تاجاً للفاضل... (ص ۳۵۱)
- باجازه... صاحب الاعظم... الممالک... (ص ۴۶۱)
- تذكرة للاخ في الله صاحب المعظم... فخر الدين احمد... (ص ۵۱۱)

- والدین علی المدعو بسید الشریف الجرجانی (ص ۳۶)
۳. المولی الأعظم أفضی قضاء الاسلام قطب الملة والدين محمد الفالی (ده ورق) (ص ۵۶)
۴. الصاحب المعظم نجم الدين محمود المذهب (سه ورق) (ص ۶۲)
۵. المولی الأعظم قدوة أعظم الأمم فخر الملة والدين محمد بن أبي الخير الفالی (دو ورق) (ص ۶۶)
۶. المولی الشيخ الاسلام قدوة المحدثین عقیف الملة والدين مسعود الكازرونی (الكازروانی؟) (دو ورق) (ص ۸۷)
۷. المولی الأعظم الأکمل امام الملة والدين محمد الفالی [السیرافی] (ده ورق) (ص ۱۰۷)
۸. المولی الصاحب الأعظم غیاث الدولة والدين لطف الله ابرقوهی المشهور بمنشی (ده ورق) (ص ۱۲۷)
۹. المولی الصاحب الأعظم صفوة أكابر الأمم شرف الملة والدين عمر شبانکاره (ده ورق) (ص ۱۴۷)
۱۰. المولی المرتضى المعظم غیاث الدين منصور المهدي [الحسینی] (ده ورق) (ص ۱۶۶)
۱۱. مولى الامام شرف الملة والدين زاهد القیری (هشت ورق) (ص ۱۸۶)
۱۲. المولی الأعظم الامام الاقدم عماد الملة والدين القزوينی (ده ورق) (ص ۲۰۳)
۱۳. الامام یحیی بن معین (هفت ورق، افتادگی دارد) (ص ۲۴۳)
۱۴. المرتضى المعظم ... قوام الملة والدين ملکشاہ (بازده ورق) (ص ۲۶۸)
۱۵. الصاحب الأعظم الخواجه جلال الدين فرج الله [بن رضوان] التبریزی (دو ورق) (ص ۳۰۸)
۱۶. الشيخ الصاحب السالك الناسک امین الملة والدين محمد يعرف بكونکانی (خودش امضا کرده: کمینة خاکی خادم الفقرا) (ده ورق) (ص ۳۱۲)
۱۷. المولی الأعظم ... ناصر الملة والدين الخطیب (ده ورق) (ص ۳۳۲)
۱۸. المولی الأعظم علاء الملة والدين القزوينی (هشت ورق) (ص ۳۵۲)
۱۹. المرتضى المعظم ... نظام الدولة والدين علی (شش ورق) (ص ۳۷۲)
۲۰. المولی الأعظم قدوة العلماء والفضلا فی العالم جمال الملة والدين السروی (پنج ورق) (ص ۳۸۴)
۲۱. الصاحب المعظم ... شهاب الدولة والدين [البن] الصاحب المرحوم شمس الدين محمد شهاب (پنج ورق) (ص ۴۳۲)
۲۲. المولی الأعظم شيخ الاسلام ... عماد الملة والدين

- تذكرة للولد المولى الصاحب الأعظم جلال الوزراء... قدوة اكابر الزمان... تاج الدولة والدين احمد... (ص ۵۲۸)
- تذكرة لصاحبه الصاحب الأعظم... خواجه تاج الدولة والدين احمد... (ص ۶۸۳)
- تذكرة لصاحبه الصاحب الأعظم لازال تاج الدولة والدين... (ص ۷۵۱)
- به اشاره قلم گزار دیوان دینی و دولة و قدم دار ایوان ملک و ملت تاج الدولة والدين خواجه احمد... این اوراق مرقوم می گرداند. (ص ۷۵۳)
- تذكرة لصاحبه الصاحب الأعظم لازال تاجاً... احمد (ص ۸۳۹)
- ناگفته نماند که یکی از نویسندگان لقب وزیر صاحب سفینه را «فخر الدين» به جای «تاج الدين» آورده است. (ص ۵۱۱)
- شش تن از نویسندگان پذیرفتن یادداشت نویسی در سفینه تاج الدين احمد وزیر را به طور «تذكرة لصاحبه» انجام داده و یاد کرده اند. جز آن در این صفحات: ۴۳۱، ۴۹۷، ۷۱۱، ۸۱۱، ۸۳۰، ۸۳۵ همان عبارت دیده می شود. و یک بار «تذكرة له» (ص ۱۲۶) و یک بار «تذكرة لجامعه» (ص ۳۵) بر قلم یادداشت نویسان آمده است.

XIV رساله های اسم دار^{۱۲}

۱. باکورة الادب لاصحاب الطلب، تألیف معین الدين جنید واعظ (ر ۳، ص ۳۳).
۲. تحفة للاخوان فی تقسیم جوهر للاحسنان، تألیف فخر الدين محمود بن ابی الخیر فالی (ر ۷، ص ۶۶).
۳. جوامع الكلم فی نوائع الحكم، تألیف سید عزالدین مطهر بن عبدالله بن علی حسنی (ر ۶۲، ص ۶۶۲).
۴. الحجة فی بیان المحجة، تألیف موفق الدين ابی القاسم اسمعیل بن محمد بن فضل اصبهانی (ر ۲۴، ص ۲۶۴).
۵. غرائب الأخبار و نوادر الآثار، تألیف منشی الممالک جمال الدين حاجی (ر ۷۵، ص ۸۴۴).
۶. کنز الجواهر من لطائف الاکابر (ر ۲، ص ۵).

XV نام نویسندگان به سلیقه صاحب سفینه و مقدار ورق هایی که از هر نویسنده موجود است به خلاصگی:

۱. شیخ الاسلام مقتدی الأنام معین الملة والدين جنید الواعظ (ص ۱۷)
۲. المولی المرتضى الأعظم علامة علماء العالم زین الملة

^{۱۲} در تمام متن مقاله «ر» اختصار است برای رساله و «ص» برای صفحه.

۴۱. صاحب الأعظم الأعلّم الخواجه جلال الدوله والدين نعمان (مطلب افتاده) (ص ۸۷۸)
۴۲. الشيخ صاحب الأعظم قدوة زوآر بيت الله الحرام شرف الملة والدين البلياني (چهار ورق) (ص ۹۱۵)
۴۳. الامام المعظم جامع محاسن الشيم شمس الملة والدين محمد الصوفى (مطلب افتاده) (ص ۹۲۲)
- ديگر نوشته ها، آنهاست كه صفحه عنوان نام نويسندگانشان موجود نيست يعنى از ميان رفته است. تعداد آنها بالغ بر ۲۱ نفر خواهد بود بر اساس فهرست بعدى كه حاوى شصت و دو نام است.
- XVI اسامى كاتبان رساله ها و منقولات بر اساس رقم مندرج در انجامه ها**
- مواردى كه مطلبى از صفحه عنوان رساله نقل شده باشد درون [ ] آورده شد.
۱. ابراهيم حسيني، سيد شرف الدين (ر ۶۷، ص ۷۷۲)
  ۲. ابراهيم بن عبدالله قاضى، شايد سروستاني (ر ۵۵، ص ۶۰۳)
  - ابواسحق = فخر وفادار
  - ابوالعلاء = صاعد بن محمود
  - ابوالقوارس ركن الدين منصور = منصور بن يحيى
  - ابوالمعالى = محمود بن صاعد بن محمود
  - ابومسلم = مسلم بن حسن
  ۳. احمد بن محمد الحسينى (ر ۵۲، ص ۵۸۱)
  ۴. احمد بن على بن اشرف الحسينى (ر ۱۷، ص ۲۴۲)
  - امام الدين محمد بن عبدالمحسن بن ابى بكر قالى سيرافى = محمد بن عبدالمحسن
  ۵. امين بن محمد بن حسين كونگاني يعرف بنالى (كذا) (ر ۲۵، ص ۳۳۱)
  - بزغش = صدرالدين
  - تاج الدين = سيد صحيحى
  - جارالله جلالى = على بن حسين بن على قزوينى
  ۶. جلال انارى (ر ۳۸، ص ۴۸۱)
  - جلال الدين فرج الله بن رضوان تبريزى = فرج الله بن رضوان
  ۷. جلال الدين منشى (ر ۶۴، ص ۷۱۱)
  - جلال الدين نعمان = نعمان بن محمد
  ۸. جمال الدين حاجى (منشى الممالك) (ص ۵۱۲، ر ۴۶، ص ۵۲۸، ر ۷۵، ص ۸۴۴ به نقل از خط او)
  ۹. [جمال الدين ساوجى] (ر ۶۵، ص ۷۳۱)
  ۱۰. [جمال الدين] اسروى (ر ۲۹، ص ۴۰۳)

- عبدالملك السمرقندى، حين شرف خطه الشيراز رسولاً من سمرقند (نامشخص) (ص ۴۴۱)
۲۳. المولى الأورع الأعظم سلطان الوعاظ وبرهان المذكرين ركن الملة والدين منصور (هفت ورق) (ص ۴۹۸)
۲۴. المولى صاحب الأعظم منشى الممالك... جمال الملة والدين حاجى (نه ورق) (ص ۵۱۲)
۲۵. الشيخ الاسلام الأعظم... قطب الملة والدين باغ نوى (نه ورق) (ص ۵۸۶)
۲۶. صاحب الأعظم... مولانا علاء الملة والدين جمال الملك ابن صاحب الأعظم... خواجه عميد الملك قاضى شيراز (سه ورق) (ص ۶۲۱)
۲۷. المولى صاحب الأعظم... شرف الدين فضل الله (نه ورق) (ص ۶۲۷)
۲۸. السيد المرتضى والسند المقتدى تاج الملة والدين المشهور بالسيد الصحيحى (نه ورق) (ص ۶۴۴)
۲۹. المرتضى الأعظم صاحب جوامع الكلم فى نوائع الحكم عز الملة والدين مطهر (يازده ورق) (ص ۶۶۲)
۳۰. مولى صاحب الأعظم... (كلمه اى افتاده) الدولة والدين محمود بن عميد الملك السمنانى (شش ورق) (ص ۶۸۴)
۳۱. صاحب السالك المولى الزاهد الناسك جلال الملة والدين المنشى (نه ورق) (ص ۶۹۵)
۳۲. صاحب الأعظم الخواجه جمال الدين الساوجى (ده ورق) (ص ۷۱۲)
۳۳. المولى الأعظم... قوام الملة والدين عضد الاسلام محمود (ده ورق) (ص ۷۳۲)
۳۴. المولى الأعظم مرتضى ممالك الاسلام شرف الملة والدين [الحسينى] (يازده ورق) (ص ۷۵۲)
۳۵. شيخ الاسلام الأعظم مرشد طوايف الامم صدر الملة والدين يعرف بيزغش (ده ورق) (ص ۷۷۳)
۳۶. صاحب الأعظم الأكمل مظفر الدولة والدين ملك السلتمانى (ده ورق) (ص ۷۹۲)
۳۷. المولى المرتضى الأعظم نظام الملة والدين الحسن [الحسينى] الاملى (نه ورق) (ص ۸۱۴)
۳۸. صاحب الأعظم... غياث الدولة والدين ابومسلم (ولى در انجامه مسلم بن الحسن) (سه ورق) (ص ۸۳۱)
۳۹. المولى الأعظم خليفة العجم نظام الاسلام ابوالعلاء ركن الشريعة والدين صاعد (دو ورق) (ص ۸۳۶)
۴۰. صاحب الأعظم منشى الممالك جمال الدولة والدين حاجى (نقل خط او) (هفده ورق، افتادگى دارد) (ص ۸۴۴)

- عقیق‌الدین مسعود بن سعید بن مسعود کازرونی = مسعود بن سعید
 ۲۸. عقیق بن سعید بن مسعود کازرونی [عقیق‌الدین مسعود]
 (ر ۱۰، ص ۱۰۶)
- علاء‌الدین = جمال‌الملک بن محمود
 علاء‌الدین علی قزوینی = علی بن حسین قزوینی
 ۲۹. [علی جرجانی (سید شریف)، زین‌الدین] (ر ۴، ص ۳۶)
 ۳۰. علی بن حسین بن علی جارالله الجلالی، ملقب به
 علاء قزوینی، علاء‌الدین (ر ۲۷، ص ۳۶۶)
 ۳۱. علی بن محمد الحسینی، [نظام‌الدین] (ر ۲۸، ص ۳۸۳)
 عماد‌الدین سمرقندی = عصام بن ابی بکر
 ۳۲. [عماد‌الدین قزوینی] (ر ۱۶، ص ۲۰۳)
 ۳۳. [عمر شبانکاره، شرف‌الدین] (ر ۱۳، ص ۱۴۷)
 عمید‌الملک محمود = جمال‌الملک
 عمید‌الملک سمنانی = محمود بن عمید‌الملک
 غیاث‌الدین = مسلم بن حسن
 غیاث‌الدین = منصور المهدی
 غیاث‌الدین لطف‌الله بن احمد ابرقوهی منشی =
 لطف‌الله بن احمد بن حسن ابرقوهی
 فخر‌الدین محمود بن ابی نصر بن احمد فالی سیرافی =
 محمود بن ابی نصر
 ۳۴. فخر وفادار، ابی اسحق (ر ۵۳، ص ۵۸۵)
 ۳۵. فرج بن رضوان تبریزی، بابا [جلال‌الدین] (ر ۲۴، ص ۳۰۸ و ۳۱۱)
 ۳۶. [فضل‌الله، شرف‌الدین] (ر ۵۹، ص ۶۳۹)
 ۳۷. فضل‌الله بن نظام صاحب لوح (ر ۶۱، ص ۶۶۱)
 قطب‌الدین محمد فالی = محمد فالی
 قوام‌الدین ابوالمعالی = محمود بن صاعد بن محمود
 قوام‌الدین ملک‌شاه = ملک‌شاه
 ۳۸. لطف‌الله بن احمد بن حسن ابرقوهی [منشی،
 غیاث‌الدین] (ر ۱۲، ص ۱۴۶)
 ۳۹. محمد بن ابراهیم بن عبداللّه بن ابی بکر بن محمد
 سروسرانی (ر ۴۹، ص ۵۵۳)
 ۴۰. محمد بن احمد بن محمد الصوفی سمرقندی (ر ۷۹، ص ۹۱۰)
 ۴۱. محمد بن احمد بن محمد الطیب (یا الطیب) (ر ۴۰، ص ۴۹۷)
 ۴۲. محمد بن سلیمان بن عبدالرحمن (ر ۸، ص ۶۷)
 ۴۳. محمد بن عبدالمجد نیلی شیرازی (ر ۳۴، ص ۴۳۱)
 ۴۴. محمد بن عبدالمحسن بن ابی بکر بن احمد بن ابی غسان،
 ابوالکرم فالی سیرافی [امام‌الدین] (ر ۱۱، ص ۱۲۶)
 ۴۵. محمد بن فخر‌الدین ابی بکر بن کمال شبانکاره،
 شمس‌الدین، (ر ۲۰، ص ۲۶۴)
۱۱. جمال‌الملک [بن] عمید‌الملک محمود صاین قاضی
 [علاء‌الدین] (ر ۵۸، ص ۶۳۸)
۱۲. [جنید شیرازی، معین‌الدین واعظ] (ر ۳، ص ۱۷)
 حاجی منشی = جمال‌الدین حاجی (منشی الممالک)
۱۳. حسن الحسینی آملی [نظام‌الدین] (ر ۷۱، ص ۸۳۰)
۱۴. حسن شاه ایجی (ر ۵۷، ص ۶۲۰)
۱۵. خلیفه بن علی خلیفه (ر ۵۰، ص ۵۵۵)
- رکن‌الدین = صاعد بن محمد بن صاعد
 رکن‌الدین منصور = منصور بن یحیی
۱۶. زاهد بن علی بن زاهد قیری، ابوالفوارس شرف‌الدین
 (ر ۱۵، ص ۲۰۲)
- زین‌الدین علی جرجانی (سید شریف) = علی جرجانی
 ۱۷. سلیمان بن محمد بن سلیمان (ر ۴۷، ص ۵۴۴)
 سید شریف = زین‌الدین علی جرجانی
۱۸. [سید صحیحی، تاج‌الدین] (ر ۶۰، ص ۶۴۴)
 شرف‌الدین = ابراهیم حسینی
۱۹. [شرف‌الدین بلیانی] (ر ۸۰، ص ۹۱۵)
 شرف‌الدین زاهد بن عمر قیری = زاهد بن عمر
 شرف‌الدین عمر شبانکاره = عمر شبانکاره
۲۰. [شهاب‌الدین بن شمس‌الدین محمد شهاب] (ر ۳۵، ص ۴۳۲)
 شمس‌الدین محمد دامغانی (ندارد) (ص ۶۴۷، نقل مطبوعه از وست)
 شمس‌الدین محمد صوفی = محمد بن احمد
 شمس‌الدین محمد بن فخر‌الدین شبانکاره = محمد بن فخر‌الدین
 شهاب = شمس‌الدین
 صاحب لوح = فضل‌الله بن نظام
۲۱. صاعد بن محمود بن صاعد، رکن‌الدین (ر ۷۳، ص ۸۳۹)
۲۲. صاعد بن محمد بن عثمان خراسانی (ر ۳۳، ص ۴۳۰)
 صاین = جمال‌الملک قاضی
۲۳. [صدر‌الدین بزغش] (ر ۶۸، ص ۷۷۳)
۲۴. عبدالرحمن بن احمد بن عبدالغفار (= قاضی عضد‌الدین
 ایجی، به تشخیص دانش پژوه) (ر ۶۱، ص ۶۴۶)
۲۵. عبدالصمد بن عثمان بن محمد بن ... خراسانی (ر ۳۱، ص ۴۱۶)
۲۶. عبداللّه بلیانی (ر ۵۹، ص ۶۴۳)
 عماد‌الملک = عصام بن ابی بکر سمرقندی
 عز‌الدین = مطهر بن عبداللّه
۲۷. عماد بن عصام بن ابی بکر بن محمد بن عبدالرحیم بن
 ابی بکر بن علی، ابو احمد [عبد‌الملک سمرقندی،
 متخلص به عصامی] (ر ۳۶، ص ۴۴۶)
 عضد‌الدین ایجی = عبدالرحمن بن احمد

- محمد فالی قاضی = قطب الدین
 ۴۶. محمد بن محمود بن ابی الخیر [فالی] (ر ۹، ص ۸۶)
 ۴۷. محمد بن محمود بن محمد، محرر شباتکاره‌ای (ر ۷۷، ص ۸۱۰)
 ۴۸. محمد [بن] محمود بن ابی الخیر بن ابی نصر بن احمد بن ...
 ابی نصر بن احمد فالی [فخرالدین] (ر ۷، ص ۸۶)
 ۴۹. محمود بن صاعد بن محمود بن صاعد (ر ۶۴، ص ۷۵۱)
 ۵۰. [محمود بن عمیدالملک سمنانی] (ر ۶۳، ص ۶۸۴)
 ۵۱. محمود بن مسعود مذهب [نجم الدین] (ر ۶، ص ۵۷)
 مرشد الدین خلیفه = خلیفه بن علی بن خلیفه خفری
 ۵۲. مسعود بن محمد (ر ۳۲، ص ۴۲۱)
 ۵۳. مسلم بن الحسن الطالبی، غیث الدین] (ر ۷۲، ص ۸۳۵، ولی در صفحه عنوان ابو مسلم)
 ۵۴. مطهر بن عبدالله بن علی الحسنی [عزالدین] (ر ۶۲، ص ۶۸۳)
 مظفر الدین = ملک سلمانی
 معین الدین جنید شیرازی واعظ = جنید
 ۵۵. ملک سلمانی [مظفر الدین] (ر ۶۹، ص ۸۱۱)
 ۵۶. ملک‌شاه، قوام الدین (ر ۱۴، ص ۹۱۸۶)
 منشی الممالک = جمال الدین حاجی
 ۵۷. منصور الحسنی، [غیث الدین، المهدی] (ر ۱۴، ص ۱۸۵)
 ۵۸. منصور بن یحیی بن منصور، [رکن الدین] (ر ۴۱، ص ۵۱۱)
 ناصر الدین خطیب شفقوی = یحیی بن هبة الله
 نجم الدین محمود بن مسعود مذهب = محمود بن مسعود
 نظام الدین حسن = حسن آملی
 نظام الدین علی بن محمد حسینی = علی بن محمد حسینی
 ۵۹. [نعمان، جلال الدین] (ر ۷۶، ص ۸۷۸)
 ۶۰. نعمان بن محمد بن اصیل (ر ۳۷، ص ۴۶۱)
 ۶۱. [یحیی بن معین (امام)] (ر ۱۸، ص ۲۴۳)
 ۶۲. یحیی بن هبة الله بن یحیی، ملقب به ناصر خطیب شفقوی [ناصر الدین] (ر ۲۶، ص ۳۵۱)

XVII نسبت‌ها و منصب‌های کاتبان

- آملی (ر ۷۱، ص ۸۳۰)
 – ابرقوهی (ر ۱۲، ص ۱۲۷ و ۱۴۶)
 – اناری (ر ۳۸، ص ۴۸۱)
 – ایجی (ر ۵۷، ص ۶۲۰)
 – بلیانی (ر ۸۰، ص ۹۱۵؛ ر ۵۹، ص ۶۴۳)
 – تبریزی (ر ۲۴، ص ۳۰۸)
 – جرجانی (ناقص ر ۴، ص ۳۶)
 – جلالی (ر ۲۷، ص ۳۶۶)
- حسنی (ر ۱۷، ص ۲۴۲)، (ر ۶۲، ص ۶۸۳)
 – حسینی (ر ۲۸، ص ۳۸۳؛ ر ۶۷، ص ۹۷۲؛ ر ۵۲، ص ۵۸۱؛ ر ۱۱، ص ۸۳۰)
 – خراسانی (ر ۳۱، ص ۴۱۶؛ ر ۳۳، ص ۴۳۰)
 – خطیب (ر ۲۶، ص ۳۵۱)
 – [خفری ؟] (ر ۵۰، ص ۵۵۵)
 – خلیفه (ر ۵۰، ص ۵۵۵)
 – دامغانی (نوشته شده برای او) (ر ۶۱، ص ۶۴۷)
 – ساوجی (ر ۶۵، ص ۷۱۲)
 – سروستانی (ر ۴۹، ص ۵۵۳)
 – سروی (ر ۲۹، ص ۳۸۴ و ۴۰۳)
 – سلمانی (ر ۶۹، ص ۸۱۱)
 – سمرقندی (ر ۳۶، ص ۴۴۶؛ ر ۷۹، ص ۹۱۰)
 – سمنانی (ر ۶۳، ص ۶۸۴)
 – سیرافی (ر ۹، ص ۸۶؛ ر ۱۱، ص ۱۱۸)
 – شباتکاره (ر ۱۳، ص ۱۴۷؛ ر ۲۰، ص ۲۶۴؛ ر ۷۷، ص ۸۱۰؛ شباتکاره)
 – شفقوی (ر ۲۶، ص ۳۵۱)
 – شیرازی (ر ۳۴، ص ۴۳۱)
 – صاحب لوح (ر ۶۱، ص ۶۶۱)
 – صحیحی (ر ۶۰، ص ۶۴۴)
 – صوفی (ر ۷۹ و ۸۰، ص ۹۱۰ و ۹۲۲)
 – طالبی (ر ۷۲، ص ۸۳۵)
 – الطیب (ر ۴۰، ص ۴۹۷)
 – فالی (ر ۷، ص ۶۶؛ ر ۹، ص ۸۶؛ ر ۱۱، ص ۱۲۶)
 – قاضی (ر ۵۵، ص ۶۰۳؛ ر ۵۸، ص ۶۳۸)
 – قزوینی (ر ۱۶، ص ۲۰۳؛ ر ۲۷، ص ۳۶۶)
 – قیری (ر ۱۵، ص ۱۸۶)
 – کازرونی (ر ۱۰، ص ۱۰۶)
 – کونکانی (کونجانی ظاهراً در انجامه) (ر ۲۵، ص ۳۳۱)
 – محرر (ر ۷۷، ص ۸۸۰)
 – مذهب (ر ۶، ص ۵۷ و ۶۲)
 – منشی (ر ۱۲، ص ۱۲۷؛ ر ۳۹، ص ۴۸۳؛ ر ۴۲، ص ۵۱۲؛ ر ۴۶، ص ۵۲۸؛ ر ۶۴، ص ۷۱۱)
 – منشی الممالک (ر ۴۲، ص ۵۱۲؛ ر ۷۵، ص ۸۴۴)
 – نیلی (ر ۳۴، ص ۴۳۱)
 – واعظ (ر ۳، ص ۱۷)

XVIII تاریخ‌های آمده در انجامه‌ها و محل کتابت

هر جای پیش از نام ماه خط تیره گذاشته شده باشد برای آن است که کاتب در آن مورد قید تاریخ روز نکرده است.

۴۸۱ (ص)	ذی القعدة	۷۸۲	(ص ۴۱۶)	۲۸ شعبان	*۷۷۲
(ص ۵۱۱)	ذی القعدة	*	(ص ۴۲۱)	غرة رمضان	*۷۷۲
			(ص ۳۵۱)	(شهور ...)	۷۸۲
XIX تاریخ های دیگر مذکور در رساله ها که مربوط به کتابت نیست.					
(ص ۲۴۰۸)	۲۷ ذی الحجة	۷۲۹	(ص ۶۸۳)	۱۴ رجب	"
(ص ۴۱۳)	اواسط محرم	۷۳۱	(ص ۵۸۱)	۱۵ رجب	"
(ص ۶۴۶)	۱۳ رمضان	۷۵۶	(ص ۲۰۲)	۱۸ رجب	"
(ص ۵۱۸)	۱۲ ذی الحجة (تاریخ فتحنامه اصفهان)	۷۶۸	(ص ۱۸۵)	۲۲ رجب [شیراز]	"
	تاریخ تملک نسخه به خط	۹۱۱	(ص ۳۳۱)	اواخر رجب	"
(رویه روی ص ۱)	فضل الله روزبهان خنجی		(ص ۸۱۱)	— رجب	"
(ص ۵۴۵)	۱۲ محرم	۹۱۴	(ص ۱۲۶)	— رجب	"
	ذیل هر دو سطر دعای الحاقی در یک صفحه سفید.		(ص ۳۶۶)	اوایل شعبان	"
			(ص ۴۴۱)	۱۰ شعبان	"
			(ص ۶۰۳)	۱۵ شعبان [شیراز]	"
XX تاریخ های عددی (رقمی)					
	تاریخ اغلب انجامه ها به حروف است مگر در سه مورد ذیل:		(ص ۳۷۰)	منتصب شعبان	"
	۷۰۸۲ (ص ۳۳۱، مانند متن)، درین مورد کاتب برای نشان		(ص ۵۸۵)	۱۷ شعبان	"
	دادن هفتصد، صفری پس از هفت قرار داده است.		(ص ۶۷)	۲۳ شعبان	"
	۸ رجب (ص ۴۳۱)		(ص ۳۰۷)	۲۵ شعبان [شیراز]	"
	۱۸ ذی قعدة ۷۸۲ (ص ۷۵۱)		(ص ۴۶۱)	سلخ شعبان	"
			(ص ۶۴۳)	— شعبان	"
XXI برای نمودن نحوه خطاب صاحب سفینه نسبت به نویسندگان آن کلمات به ترتیب الفبایی نقل می شود:					
(ص ۵۶)	— أفضی قضاة الاسلام		(ص ۸۳۰)	— شعبان	"
(ص ۲۴۳)	— الامام		(ص ۵۲۸)	رمضان	"
(ص ۲۰۳)	— الامام الأقدم		(ص ۴۳۰)	غرة رمضان	"
(ص ۹۲۲)	— الامام المعظم		(ص ۸۶)	۱ رمضان	"
(ص ۴۹۸)	— برهان المذکرین		(ص ۱۴۶)	۲ رمضان [شیراز]	"
(ص ۹۲۲)	— جامع محاسن الشیم		(ص ۶۲۶)	۲ رمضان [شیراز]	"
(ص ۸۳۶)	— خلیفة العجم		(ص ۸۳۵)	۴ رمضان	"
(ص ۴۹۸)	— سلطان الوعاظ		(ص ۳۸۳)	منتصف رمضان	"
(ص ۶۴۴)	— ألسید المرتضی		(ص ۵۵۳)	۲۰ رمضان	"
(ص ۱۷)	— شیخ الاسلام		(ص ۱۳۹)	۲۰ رمضان	"
(ص ۷۷۳، ۵۸۶)	— الشیخ الاسلام الأعظم		(ص ۵۵۵)	اواخر رمضان	"
(ص ۹۱۵)	— الشیخ الصاحب الأعظم		(ص ۶۹۴)	غرة شوال	"
(ص ۳۱۲)	— الشیخ الصاحب السالک الناسک		(ص ۴۴۰)	منتصف شوال	"
	— الصاحب الأعظم (ص ۳۰۸، ۵۱۲، ۶۲۱، ۶۳۹، ۷۱۲، ۸۴۴، ۸۷۸، ۹۱۵)		(ص ۶۲۰)	— شوال	"
			(ص ۷۵۱)	۱۸ ذی القعدة	"

* احتمال دارد دعوت کننده به سفینه نگاری در سال ۷۷۲ هـ قصد تهیه چنین مجموعه ای را داشته و این دو نوشته را از آن روزگار در میان مجموعه قرار داده است.

- صاحب الأعظم الأعلیٰ (۸۷۸)
- صاحب الأعظم الأكمل (۷۹۲ ص)
- صاحب السالک الناسک (۳۱۲ ص)
- صاحب السالک المولی الزاهد الناسک (۶۹۵ ص)
- صاحب المعظم (۴۳۲، ۶۲ ص)
- صفوة أكابر الأمم (۱۴۷ ص)
- علامة علماء العالم (۳۶ ص)
- قدوة أعظم الأمم (۶۶ ص)
- قدوة أكابر الوزراء (۱۸۶ ص)
- قدوة زوآر بیت الله الحرام (۹۱۵ ص)
- قدوة العلماء و الفضلا (۳۸۴ ص)
- قدوة المحدثین (۳۶ ص)
- المرتضى الأعظم (ص ۶۶۲، ۸۱۴)
- المرتضى المعظم (ص ۲۶۸، ۳۷۲)
- مقتدی الانام (ص ۱۷)
- المولی الأعظم (ص ۵۶، ۳۳۲، ۳۵۲، ۷۳۲)
- المولی الأعظم الأكمل (ص ۱۰۷)
- المولی الأعظم الامام الاقدم (ص ۲۰۳)
- المولی الأعظم شیخ الاسلام (ص ۴۴۱)
- المولی الأعظم قدوة أعظم الأمم (ص ۶۶)
- المولی الأعظم قدوة العلماء و الفضلا (ص ۳۸۴)
- المولی الأعظم مرتضى (ص ۷۵۲)
- مولى الامام (ص ۱۸۶)
- المولی الاورع الاعظیم (ص ۴۹۸)
- المولی الشیخ الاسلام قدوة المحدثین (ص ۸۷)
- المولی صاحب الأعظم (ص ۱۲۷، ۵۱۲، ۶۳۲، ۶۸۴)
- المولی صاحب الأعظم صفوة أكابر الأمم (ص ۱۴۷)
- المولی المرتضى الأعظم (ص ۳۶)
- المولی المرتضى المعظم (ص ۱۶۶)
- نظام الاسلام (ص ۸۳۶)
- XXIII اصطلاحاتی که نویسندگان اجزاء سفینه در انجامه‌های خود در ختم مطلب نوشته‌اند:**
- تصدی لتحریر (ص ۱۲۶)
- تمّ (ص ۳۳، ۵۸۱)
- تمّت (ص ۳۷۰)
- حرّ (ص ۷۵۱، ۷۷۲، ۸۳۹)
- حرّره (ص ۳۵، ۸۶ - دو بار، ۲۴۲، ۳۳۱، ۴۴۰، ۴۹۷، ۵۵۵، ۵۸۵، ۶۰۳، ۶۸۳، ۸۱۱)
- حرّرها (ص ۵۲۸)
- ختم (ص ۶۲۰)
- ختمت کتابت (ص ۷۵۱)
- فرغ من تحریر (ص ۴۲۱)
- فرغ من تسطیر (ص ۴۳۰)
- تحریر (← حرّره، محرّرات) (ص ۶۳۹، ۸۳۱، ۸۳۶)
- فی سلك التحریر (ص ۸۳۱)
- تحلیه تحریر (ص ۶۳۹)
- تذهب (ص ۶۲)
- ترتیب سطور (ص ۵۸۶)
- تسطیر (← سطره) (ص ۶۹۵، ۹۲۲)
- جمعه (ص ۱۷، ۳۶، ۱۲۷، ۱۶۶، ۳۵۲)
- جمعه و حرّره (ص ۱۷)
- جمع (ص ۳۸۴)
- حرّ (← تحریر، محرّرات) (ص ۲۰۳)
- حرّرها (ص ۲۴۳)
- حرّره (ص ۲۶۸)
- حسن (ص ۳۷۲)
- احسن (ص ۷۳۲)
- رقم (ص ۶۶)
- زینّه (ص ۵۱۲، ۱۰۷)
- زین (ص ۸۱۴)
- سطره (← تسطیر) (ص ۶۹۵، ۶۲۱)
- کتابه (ص ۷۱۲: فی سلك الكتابة)
- کتبه (ص ۳۰۸، ۳۱۲، ۴۳۲، ۶۴۴، ۶۸۴)
- محرّرات (ص ۹۱۵)
- نظم (ص ۷۳۲)
- نقل (ص ۸۴۴)
- وُشّح (ص ۴۴۱، ۷۹۲، ۸۷۸)
- یشبهه (ص ۷۵۲)
- XXII اصطلاحاتی که توسط صاحب سفینه یا نماینده او در معرفی نوشته‌ها در صفحات عنوانی آمده:**
- اشاره (ص ۴۹۸)
- أفصح عن ... (ص ۶۶۲)
- أقلام من مقاطر أقلام (ص ۱)
- من ذرایع أقلام (ص ۱۴۷)
- من نتائج أقلام (ص ۱۸۶، ۳۳۲)
- من حركات الأقلام (ص ۷۷۳)

ذال فارسی (منقوط):

- همه نویسندگان رعایت ضبط ذال را نکرده‌اند، و همه جا هم چنان نیست. به طور مثال فهرستی از جای جای نسخه تهیه شده است.
- آذمی (ص ۱۰۹)
  - آرز (ص ۱۵۶)
  - آرمید (ص ۲۲۵)
  - آسوده (ص ۳۴۰)
  - آفریده، آفریدی (ص ۲۷۱، ۲۷۶، ۲۸۳، ۵۱۶)
  - آلودگی (ص ۳۴۰)
  - آلوده (ص ۷۸۶)
  - آمد (ص ۱۲، ۷، ۱۵۲، ۲۸۴، ۵۱۶، ۷۸۶)
  - آمده (ص ۵۷۱)
  - آورد (ص ۸۰۸)
  - آید (ص ۹، ۱۰، ۲۴۵، ۲۷۲، ۲۷۸، ۳۳۷، ۴۰۸)
  - استاذ (ص ۳۱)
  - افتاد، افتاده (ص ۳۴، ۸۳۰)
  - افتازند (ص ۳۱۸)
  - امید (ص ۲۸۴، ۳۴۶، ۷۸۰)
  - باذ (ص ۱۶۴، ۲۷۵، ۳۱۶، ۳۴۲)
  - باشد (ص ۲۷۳، ۲۷۵، ۲۷۷، ۲۷۹، ۵۱۵)
  - باملاذ (ص ۷۸۷)
  - بایذ (ص ۲۴۵، ۲۴۸)
  - بایذ (ص ۱۰)
  - بذرخشد (ص ۳۴)
  - بدمذ (ص ۸)
  - بدمید، دمید (ص ۳۴۹، ۳۵۰)
  - بدیهید (ص ۲۸۲)
  - بدیدار (ص ۷)
  - بذ (ص ۲۸۳)
  - بدان (ص ۲۸۲، ۷۸۳)
  - بذخوست (ص ۲۷۱)
  - بذر (ص ۳۴۰)
  - بذی، بذیی (ص ۲۷۱، ۲۷۴)
  - بذین (ص ۲۸۳)
  - برسینند (ص ۳۷۲)
  - بشنوذ (ص ۳۴)
  - بنگرذ (ص ۲۷۵)
  - بگزارذ (ص ۲۸۳)
  - دیزد (ص ۲۵۵، ۳۱۶، ۳۴۹)
  - دیزم (ص ۷۸۶)
  - دیزه (ص ۳۵۱، ۳۵۰)
  - رسانید (ص ۷۸۳)
  - رسذ (ص ۳۴۶)
  - رسید (ص ۱۶۴، ۲۴۵، ۲۷۶، ۲۸۳)
  - ریزذ (ص ۱۶۰)
  - رذ (ص ۳۱۶)
  - زذن (ص ۲۷۹)
  - زذیم (ص ۳۴۰)
  - سازذ (ص ۳۴۹)
  - سزذ (ص ۲۴۴)
  - سفیزه (ص ۳۴۹)
  - سوزذ (ص ۶۷۵)
  - شاذ (ص ۴۶۴)
  - شذ (ص ۱۵۶، ۱۶۰، ۱۶۱، ۲۵۵)
  - شذند (ص ۲۷۵)
  - شذده (ص ۳۴، ۴۱۰، ۷۸۸)
  - شذیم (ص ۳۴۲)
  - شناسذ (ص ۲۸۲)
  - شنیزم (ص ۲۴۶)
  - شوذ (ص ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۷۰، ۴۰۸، ۷۸۱)
  - شیلدا (ص ۲۵۳)
  - صذ (ص ۲۷۷)
  - فتاذ (ص ۱۵۱)
  - فرسوذم (ص ۵۵۴)
  - فرمایذ (ص ۲۷۲)
  - فرموده، فرموده (ص ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲)
  - کذام (ص ۳۱۷)
  - کشذ (ص ۹)
  - کشیز (ص ۳۴۹، ۷)
  - کنذ (ص ۲۷۱)
  - گردذ (ص ۲۷۰، ۷۸۰)

- فرغ من تصدیره و تحریره (ص ۱۸۵)
- فرغ من تطبیق (ص ۴۸۱)
- کتب (ص ۶۷، ۱۰۶، ۱۴۶، ۲۰۲، ۳۵۱، ۳۶۶، ۴۶۱، ۶۹۴، ۷۱۱، ۸۳۹)
- کتبه (ص ۵۷، ۳۱۱، ۴۳۱، ۶۳۸، ۸۳۰، ۸۸۰، ۹۱۰)
- کتبهها (ص ۵۱۱، ۴۴۶)
- محرر هذه الاوراق (ص ۶۶۱)
- نمقت (ص ۵۵۳)
- نمقه (نیز لمعه خوانده می شود.) (ص ۵۴۴، ۸۳۵)

XXIV رسم الحرف (شیوه ضبط حروف):

در نوشتن حروف ویژه فارسی موارد ذیل توجه دقت نظر است.

پ:

آوردن آن مشخصاً به سه نقطه، یعنی همان طور که تلفظ می شود، به طور مثال:

پایه (ص ۵۱۰) ولی در همان صفحه «پایه» و یک باریبی نقطه.

پرده (ص ۸۲۵)

پر (ص ۵۰۱)

پرور (ص ۶۶۳) عطا باش خطا بوش خردمند هنر پرور (ولی پاش و پوش به یک نقطه نوشته شده).

پروری

پناه (ص ۵۲۷)

پنداشت (ص ۳۱۵)

پنهان (ص ۸۲۵)

پ (با سه نقطه وارو):

یک مورد دیده شد.

پدر (ص ۳۰۱)

چ:

آوردن آن مشخصاً با سه نقطه، یعنی آن طور که تلفظ می شود، به طور مثال:

چرا (ص ۵۲۸)

چرخ (ص ۵۲۸)

چشم، در صفحه بعد به یک نقطه: چشم (ص ۸۲۶)

چشمه (ص ۸۲۷)

چند (ص ۵۲۸)

چو (ص ۵۲۸)

چون (ص ۵۱۳)

چهره (ص ۵۱۳ و ۸۲۴ دوبار) ولی «جه» دارد.

هیچ (ص ۵۲۸)

ت ۳
↑ برای دسترسی به نسخه‌های مقاله کلیک کنید

ت ۴	- پیر (ص ۱۹۴)	- آرابنه ام* (ص ۱۹۴)	- گرزانده (ص ۲۷۶)	- بگسلد (ص ۷)
	- پپرور (ص ۵۶۱، ۵۵۸)	- تپبیح (ص ۱۲۴)	- گشاذ (ص ۲۵۵، ۲۳۰)	- بنیادی (ص ۵۱۶)
	- الپلام (ص ۱۳۶)	- حجة الایلام (ص ۶۸۹)	- گوید (ص ۲۷۲، ۲۷۴)	- بوذ (ص ۱۱، ۱۶۵، ۲۵۲، ۲۷۰، ۲۷۳، ۲۷۵)
	- پلوک (ص ۱۹۵)	- حسین (ص ۵۳، ۱۲۴، ۱۲۷، ۱۲۹)	- گیرذ (ص ۵۵۱)	- ۵۱۴، ۳۴۰، ۳۱۶، ۳۱۳، ۲۸۳، ۲۸۱، ۲۷۹
	- پبه (ص ۱۹۸)	- خوایستی (ص ۱۹۴)	- مباد (ص ۶۷۵)	- ۵۵۱، ۵۵۱، ۶۱۰، ۶۴۰، ۷۸۳، ۷۸۶، ۷۸۷
	- پینه (ص ۵۴۵)	- ریپوله (ص ۱۸)	- میازید (ص ۴۳۴)	- بوذن (ص ۲۵۴)
	- شایستگی (ص ۱۲۶)	- سپاعت (ص ۶۸۸)	- می بایذ (ص ۲۸۱)	- بوزند (ص ۱۱)
	- لهرایف (ص ۶۹۲)	- سپافلین (ص ۳۸۶)	- می خورذ (ص ۲۵۳)	- بوذی (ص ۴۳۹، ۷۸۷)
	- المپتھام (ص ۱۳۳)	- سپاقی (ص ۵۵۸، ۶۸۶)	- می رسیذ (ص ۷۸۵)	- پیذا (ص ۳۴۹)
	- النپیب (ص ۱۱۷)	- سپایه (ص ۵۵۸)	- می رنجانذ (ص ۲۷۱)	- پوشیذ (ص ۱۳۷)
	- نفیسه (ص ۲۱۷)	- سپیک (ص ۸۲۸)	- می ززند (ص ۲۷۲)	- جزا (ص ۲۷۶)
	- هوپین (ص ۹۰۴)	- سپیل (ص ۱۹)	- ناپسندیذ (ص ۲۷۸)	- جمشیذ (ص ۲۴۵)
			- نیایذ (ص ۲۷۳، ۲۷۶)	- خذا (ص ۱۱، ۵۴، ۱۶۴، ۳۷۲)
			- نبوذ (ص ۱۶۰، ۲۵۰، ۲۸۴، ۲۸۶، ۳۴۶، ۵۷۵)	- خرد (ص ۲۴۴، ۵۵۱، ۶۱۰)
			- ندیذ (ص ۲۵۱)	- خواهذ (ص ۱۱، ۲۵۲، ۵۱۴، ۷۸۵)
			- نرسذ (ص ۷۸۰)	- خود (ص ۲۸۶، ۳۳۹، ۷۸۹، ۸۰۹، ۸۱۷، ۹۰۰)
			- نشایذ (ص ۲۸۴)	- داذ (ص ۲۴۵، ۲۷۵، ۳۴۰، ۳۵۰)
			- ننمایذ (ص ۲۸۲)	- ۳۵۱، ۴۳۹، ۵۱۵، ۵۷۲، ۷۸۳، ۸۳۰
			- نمود (ص ۱۱، ۵۱۵)	- داذن (ص ۲۷۷)
			- نمی بایذ (ص ۸)	- داذیم (ص ۵۱۶)
			- نمی نمایذ (ص ۷۸۷)	- دارذ (ص ۱۵۶، ۱۵۷، ۳۷۱، ۳۷۷، ۵۱۶، ۸۰۹)
			- نهاذ (ص ۷۳، ۸۳۰)	- دانذ (ص ۳۱۷)
			- یابذ (ص ۵۱۶)	- درخشیذ (ص ۷۸۷)
			- یاذ (ص ۳۴۰، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۶۸)	- دوذ (ص ۱۶۴)
			- یاذگار (ص ۲۷۰، ۵۷۵، ۶۷۵)	- دوید (ص ۲۴۵)
			- یکچنذ (ص ۳۴۰)	- دهیذ (ص ۷۸۸)

شین:

با سه نقطه وارو و سه نقطه کنار هم، به طور مثال:

ت ۵	- شریف (ص ۵۲۶، ۵۲۰)	- اعلی تنانه* (ص ۱۰۷)	- نرسذ (ص ۷۸۰)	- خوذ (ص ۲۸۶، ۳۳۹، ۷۸۹، ۸۰۹، ۸۱۷، ۹۰۰)
	- شمال (ص ۵۲۳)	- آرامش (ص ۵۱۷)	- نشایذ (ص ۲۸۴)	- داذ (ص ۲۴۵، ۲۷۵، ۳۴۰، ۳۵۰)
	- شمیم (ص ۵۲۲)	- آسایش (ص ۵۱۷)	- ننمایذ (ص ۲۸۲)	- ۳۵۱، ۴۳۹، ۵۱۵، ۵۷۲، ۷۸۳، ۸۳۰
	- شواپ (ص ۵۱۵)	- اشارات (ص ۵۲۶)	- نمود (ص ۱۱، ۵۱۵)	- داذن (ص ۲۷۷)
	- شوق (ص ۵۲۴)	- اشجع (ص ۵۱۴)	- نمی بایذ (ص ۸)	- داذیم (ص ۵۱۶)
	- عشر (ص ۵۱۶)	- بت (ص ۵۱۹)	- نمی نمایذ (ص ۷۸۷)	- دارذ (ص ۱۵۶، ۱۵۷، ۳۷۱، ۳۷۷، ۵۱۶، ۸۰۹)
	- گتناده (ص ۱۳۵)	- بچشمه (ص ۳۶۸)	- نهاذ (ص ۷۳، ۸۳۰)	- دانذ (ص ۳۱۷)
ت ۶	- گشت* (ص ۵۱۶، ۵۱۵)	- پیشوایان (ص ۵۱۸)	- یابذ (ص ۵۱۶)	- درخشیذ (ص ۷۸۷)
	- گوش (ص ۵۱۶)	- تنبث (ص ۵۱۵)	- یاذ (ص ۳۴۰، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۶۸)	- دوذ (ص ۱۶۴)
	- متارب (ص ۵۱۵)	- التانی (ص ۵۲۳)	- یاذگار (ص ۲۷۰، ۵۷۵، ۶۷۵)	- دوید (ص ۲۴۵)
	- متایخ (ص ۵۱۸)	- ثواب (ص ۵۱۷)	- یکچنذ (ص ۳۴۰)	- دهیذ (ص ۷۸۸)
	- مشرف (ص ۵۱۶)	- حواشی (ص ۵۱۵)		
	- مشکوة (ص ۵۲۵)	- خشتی (ص ۵۱۵)		
	- مکتوف (ص ۵۱۴)	- شاکله (ص ۵۱۹)		
	- می شناسیم (ص ۵۱۶)	- شداد (ص ۵۱۵)		
	- می شود (ص ۵۱۳)	- شروع (ص ۵۱۳ به بعد، متعدد)		
ت ۷	- نگذانت* (ص ۵۱۶)	- ولی درج این عمل را نکرده (ص ۵۲۴)		

گ:

نمونه‌ای از که با کاف عربی ضبط شده است و من برنخوردم به این که موردی به طرز امروز با کاف آمده باشد مگر آن که با سه نقطه بر بالای سرکش کاف که جداگانه یاد می شود.

ت ۸	- گشت (ص ۵۱۶)	- بارگاه (ص ۸۴)		
	- گت (ص ۶۳)	- بگذار (ص ۵۰)		

سین:

سه نقطه زیر حرف سین، به طور مثال:

در ملمع ناصرالدین شفعوی خطیب که ابیاتی به گویش شیرازی در آن است تلفظ مقداری از کلمات به طور مشکول مشخص شده است (ص ۳۵۱).

XXVII حروف ریز زیر حروف اصلی (برای تأکید):

ت ۸	- الحکمة (ص ۸۶۲، ۸۶۵)	- أجد (ص ۶۸۶)
	- جلال (ص ۹)	- أجزز (ص ۳۶۰)
	- چلیم (ص ۱۶)	- أفضفه (ص ۶)
	- چویه (ص ۱۱)	- أرواچهم (ص ۲۲۸)
	- راجه (ص ۲۲۸)	- أوصچابه (ص ۳)
	- رجمه (ص ۸۸۳)	- الحمد لله (ص ۱۴)
	- ساحل (ص ۲۲۷)	- انجات (ص ۲۲۶)
	- سچبوا (ص ۴)	- البحر (ص ۱۳۲)
	- صحایف (ص ۳)	- تحریر (ص ۶۳۹، ۸۳۱)
	- صفحاته (ص ۵۱۲)	- تحقرن (ص ۱۳)
	- فصاحه (ص ۳)	- تحکبه (ص ۶۳۹)
	- فیچسبهم (ص ۲۲۹)	- تحمل (ص ۱۴)
	- ماجنحتها (ص ۲۲۴)	- تجلیه تحریر (ص ۶۳۹)
	- محمد (ص ۶۸۶)	- چاتم (ص ۲۵۴)
	- محمود (ص ۵۷)	- چاجی (ص ۵۱۲، ۸۴۴)
	- محولاً (ص ۱۴)	- چاجه (ص ۵۷، ۹)
ت ۱۹	- معیط (ص ۲۴۷)	- چال (ص ۴)
	- معاسب (ص ۱۲)	- چتی (ص ۶)
	- محتاج (ص ۴)	- چدیت (ص ۶)
	- محتملات (ص ۷)	- چرام (ص ۹، ۹۱۵)
	- المعجسین (ص ۵۷)	- چرره (ص ۲۰۳، ۲۶۸)
	- معجل (ص ۱۰)	- چرف (ص ۱۵۷)
	- مرتجلاً (ص ۱۲)	- چرم (ص ۲۲۸)
	- نجل (ص ۶۴)	- چسن (ص ۵۸)
	- النجل (ص ۸۱)	- الحسنی (ص ۸۱۴)
	- نچو (ص ۹، ۷)	- حضرت (ص ۲۴۷)
	- وشحه (ص ۷۹۲، ۸۷۸)	- چقایق (ص ۳)
ت ۲۰	- یچزنون (ص ۲۲۹)	- حکام (ص ۸۸۷)

ص:

ت ۲۱	- صنوف (ص ۶۸۴)	- ابصار (ص ۴)
	- صواحبها (ص ۶)	- احصیه (ص ۱۳)
ت ۲۲	- صوفی (ص ۹۲۲)	- بصایر (ص ۴)
	- فیصل (ص ۸۵۴، ۸۶۷، ۸۷۳)	- بصیره (ص ۸)

ت ۹	- جگونه (ص ۱۲)	- کلبرگ (ص ۵۲۶)
	- رایگان (ص ۳۴)	- گناه (ص ۵۰، ۸۴)
	- روزگار (ص ۵۱۳، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۲۸)	- گواه (ص ۳۴)
	- گرداند (ص ۳۵)	- گوش (ص ۵۱۶)
	- گردانیدم (ص ۵۱۶)	- لنگری (ص ۶۳)
	- گردن (ص ۵۱۶)	- نگشوداند (ص ۶۳)
	- کرده (ص ۸۳)	- نگون (ص ۳۴)
	- گرفت (ص ۵۱۵)	- هنگام (ص ۱۲)
	- گریه (ص ۱۲)	- یخانه (ص ۶۳)
ت ۱۰	- گشاده (ص ۵۱۳)	

ی:

دو نقطه زیر «ی» متعدد است. به طور مثال:

ت ۱۱	- ای (ص ۴۳۹)	- سنائی (ص ۴۳۹)
ت ۱۲	- دمی (ص ۴۳۹)	- هستی (ص ۴۴۰)

ه:

همزه روی کاف و گاف، به طور مثال:

صفحات ۳۱۳ تا ۳۳۳، ۴۳۳ به بعد و ۷۶۵-۷۷۲

XXV رسم الخط (شیوه ضبط کلمات):

ت ۱۳	- اگرچه (ص ۲۶۱)
	- الا (ص ۳۱۶، ۳۳۹، ۵۴۶)
	- باد (ص ۵۷۶)
	- باشد (ص ۴۶۳، ۴۶۲)
	- باش (ص ۵۶۳)
	- چنانچ (ص ۸۰)
	- را (ص ۲۶۱، ۵۶۹)
	- شد (ص ۵۷۹، ۶۰۰، ۶۳۳)
	- ربی (ص ۳۱۶)
	- صبی (ص ۳۱۵)
ت ۱۵	- ک * معمولاً همزه دارد (ص ۳۱۳) - و فرقی بین ک و گ ندارد.
	- که (ص ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۹۸، ۳۰۶، ۴۰۶، ۴۰۷، ۵۷۳)
	- کی = که (ص ۴۱۴)
ت ۱۶	- گردانند (ص ۸۱)

XXVI تلفظ کلمات:

ت ۱۷	- بهلول (ص ۵۸)	- گردان (ص ۸۱)
	- ورآی (ص ۸۱)	- بلیانی (ص ۹۱۵)

- الصاحب (ص ۶۲، ۵۱۲، ۶۲۱، ۶۹۵)

۷۹۲، ۸۳۱، ۸۴۴، ۱۷۸، ۹۱۵

ت ۳۳ - الصاحب* (ص ۱۲۷، ۱۴۷، ۳۰۸،

۶۸۴، ۶۹۵، ۷۱۲، ۹۱۵)

- صياحه (ص ۵)

- صيادقاً (ص ۱۶)

- صيدر، صيدره (ص ۶)

- صلى الله (ص ۶۸۵)

ط:

ت ۲۴ - تسطير (ص ۶۹۵)

- خط (ص ۸۴۴)

- سطره (ص ۹۲۲)

ت ۲۵ - سطور (ص ۵۸۶)

ع - ع:

ت ۲۶ - أبو العلاء* (ص ۸۳۶)

- انبعثت (ص ۴)

- اجتمعاً (ص ۱۰)

- أربع (۳۶۳)

- أشعار (ص ۲۵۲)

- الأعظم (ص ۳۸۴)

ت ۲۷ - الأعظم* (ص ۸۳۱)

- الأعرابي (ص ۶۰)

- الأعظم (ص ۳۶، ۵۶، ۱۲۷،

۱۴۷، ۲۰۳، ۳۰۸، ۵۱۲، ۶۲۱،

۶۳۹، ۶۶۲، ۶۸۴، ۷۱۲، ۷۹۲،

۸۱۴، ۸۳۱، ۸۳۶، ۸۴۴، ۸۷۸)

- اعلام (ص ۲۵۵)

- أعلم (ص ۴۴۱)

- الأعلم (ص ۸۷۸)

- أعلى (ص ۶۳۹، ۷۳۲، ۸۳۶)

ت ۲۸ - العجز* (ص ۳۶۴)

- المعظم (ص ۳۷۲)

- امتنعت (ص ۸)

- أعلى الله (ص ۱۷، ۵۶، ۵۱۲، ۷۳۲، ۸۳۶)

- بعض (ص ۸۸۷)

ت ۲۹ - تطلع (ص ۶۸۵)

- التعب (ص ۳۶۳)

- مصدر (ص ۴)

- مصدر (ص ۲۴۶)

- مقصيد (ص ۶۳۹)

- منصور (ص ۴۹۸)

- ناخير (ص ۳۳۲)

- وصالش (ص ۴۳۳)

- وصف (ص ۱۱)

- يبصر (ص ۸)

- تعالى (ص ۴۱۲، ۵۲۸، ۹۰۰ متن)

- تعالى (ص ۸۳۶، ۸۸۷)

- تعظيم (ص ۱۰)

- جعلت (ص ۶)

- جعله (ص ۲۴۳)

- جمعه (ص ۳۵۲)

- جمعه (ص ۱۷)

- دعاً (ص ۱۲)

- دعوة (ص ۸۸۵)

- رجعت (ص ۱۰)

- رقيقة (ص ۱۳)

- زقاصعولاً (ص ۲۲۵)

- ساعت (ص ۶۸۸)

- سعادة (ص ۱۲، ۳)

- سعدي (ص ۶۸۸)

- سعي (ص ۱۰)

- شجاعة (ص ۱۰)

- شجعتان (ص ۱۰)

- شعر (ص ۲۵۲، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۸، ۸۶۷،

۸۸۲، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۲)

- شفاعة (ص ۵۷)

- صاعد (ص ۸۳۶)

- صعب (ص ۶۸۷)

- طعام (ص ۱۴)

- طعم (ص ۱۵)

- طعنه (ص ۲۵۱)

- جرام (ص ۹)

- بطاء (ص ۱۶)

- عادل (ص ۱۳)

- عالم (ص ۴۳۹)

- العالم (ص ۳۸۴)

- العاملة (ص ۷۷۳)

- عيش (ص ۶۸۷)

- عيشاً (ص ۶۸۶)

- العلم (ص ۴۴۱، ۸۷۸)

- العلم (ص ۳۶۰)

ت ۳۰ - العلوية* (ص ۳۵۳)

- عليه (ص ۸، ۱۳، ۱۴)

- عماد الدين (ص ۴۴۱)

- عواقب (ص ۶)

- فعلت (ص ۸)

- قاعده (ص ۲۵۴)

- للعالمين (ص ۳)

- لمعرفة (ص ۳۶۳)

ت ۳۱ - معج* (ص ۶۸۵)

- معالجه (ص ۶۸۷)

- معالي (ص ۲۶۸)

- معذور (ص ۴)

- معروض (ص ۲۴۸)

- معظم (ص ۶۲، ۱۶۶، ۹۲۲)

- المعنى (ص ۶۸۷)

- معها (ص ۱۳)

- معين (ص ۱۷)

- مقطعات (ص ۲۴۳، ۹۱۹)

- مقطعات (ص ۸۸۳)

- منعم (ص ۹)

- نعمان (ص ۸۷۸)

- واعظ (ص ۱۷)

- واعظت (ص ۲۴۸)

- وسعيتكم (ص ۳۵۸)

- وضعوا (ص ۱۵، ۲۴۶)

- وضع (ص ۶۸۵)

- الوعاظ (ص ۴۹۸)

ت ۳۲ - يقعد* (ص ۷)

XXVIII حرف «هـ» بالاي «هـ» آخر (برای تأکید):

- آله* (ص ۵)

- الیه* (ص ۱۶، ۵)

- به* (ص ۷)

- زمانه (ص ۳۳۲)

- طيه* (ص ۲۲۵)

ت ۳۳ - عليه (ص ۱۶، ۲۲۷)

- لفظويبه* (ص ۵۳۰)

- وحدانيت* (ص ۲۲۴)

ت ۳۴ - وله* (ص ۲۴۷، ۵۳۰، ۵۳۱)

- يشبهه* (ص ۷۵۲)

- عن (ص ۱۴، ۶۸۷)

- عن (ص ۱۶)

- عنك (ص ۱۶)

- عنه* (ص ۱۶)

- عنهم (ص ۱۴)

- عمل (ص ۲۵۲)

- عمرين (ص ۱۳)

- عمریه (ص ۱۳)

- عمل (ص ۲۵۲)

۲۴ ت	دانش بزوه * = دانش بزوه (ص ۶۹) نابذیرفتن (ص ۲۷۷)	XXIX دو ضمه کنار هم جای تنوین، در کلمات عربی به طور مثال: - أخذ (ص ۳۶۴) - أربعة (ص ۳۶۲) - امروء (ص ۱۲۳) - باطل (ص ۳۶۲) - تسعة (ص ۳۲۹) - تنقص (ص ۱۲۵) - ثابت (ص ۱۲۵) - ثلثة (ص ۳۶۲) - جنة (ص ۳۶۴) - حق (ص ۳۶۲) - دوحه (ص ۱۱۷) - راشق (ص ۳۴۵) - زمان (ص ۳۴۰)
۲۵ ت	حرف «ف» در برخی موارد (ص ۵۷۶) و در تمام نوشته احمد ابن عبدالحسین، مورخ ۷۸۲ هـ.	۳۶ ت
	۴. ترکیب نقطه‌های دو حرف در کنار هم یکجا:	
۲۶ ت	- اچستا (ص ۱۱۷) - اردپیل (ص ۴۸۳) - اظپهیم (ص ۱۲۰) - افتاع (ص ۷۹) - امشان (ص ۵۷۶) - اچجاب (ص ۶۹، ۳۱۵) - بالپیت (ص ۱۲۰) - بتدپیر (ص ۲۷۵) - بتهدپیت (ص ۶۲) - بهیچ (ص ۷۸۰) - پیدار (ص ۷۸۸) - پی (ص ۲۷۳، ۲۸۰، ۲۸۵) - پامد (ص ۲۷۲) - پپال و پال (ص ۶۷۵) - پپاید (ص ۷۸۰) - پپت (ص ۱۱۵) - پپته (ص ۵۹) - پرون (ص ۲۸۰) - پپمن (ص ۵۲۶) - پپن (ص ۵۹) - پپننا (ص ۶۱، ۱۱۷) - پپنهم (ص ۵۷) - پپنی و بینکم (ص ۵۱۷) - پپان (ص ۲۷۰) - پپمار (ص ۹۰۹) - پپدا (ص ۶۸۹) - پپر (ص ۳۰۰) - پپوندم (ص ۷۸۵) - پپوست (ص ۱۱، ۷۵) - پپوسته (ص ۹۰۶) - تزویج (ص ۹۰۲)	
۲۷ ت	- چپست (ص ۵۷۳) - حپیپ (ص ۷۳) - خااقاه * (ص ۷۸۹) - خواستش (ص ۷۸۴) - ذبیح الله (ص ۱۱۵) - ربیع (ص ۵۹) - ریخت (ص ۳۱۵) - ربپ (ص ۸۱) - رفت (ص ۳۱۶) - رعقیپه (ص ۱۱۲) - غرابپ (ص ۸۴۴ عنوان) - غیب (ص ۵۱۲) - قریپ (ص ۵۷) - کوفنگی * (ص ۲۷۵) - گریبان (ص ۶۴) - گفث (ص ۳۱۶، ۷۸۹، ۹۱۶) - گفثا (ص ۹۰۳) - گفشد (ص ۳۱۷، ۳۲۹) - گفشدی (ص ۷۸۹) - لایبع (ص ۲۸۳) - لپیک * (ص ۷۳) - لنصیب (ص ۵۹) - مطاپیه (ص ۸۹۱، ۸۹۸)	
۲۸ ت	- غرابپ (ص ۸۴۴ عنوان) - غیب (ص ۵۱۲) - قریپ (ص ۵۷) - کوفنگی * (ص ۲۷۵) - گریبان (ص ۶۴) - گفث (ص ۳۱۶، ۷۸۹، ۹۱۶) - گفثا (ص ۹۰۳) - گفشد (ص ۳۱۷، ۳۲۹) - گفشدی (ص ۷۸۹) - لایبع (ص ۲۸۳) - لپیک * (ص ۷۳) - لنصیب (ص ۵۹) - مطاپیه (ص ۸۹۱، ۸۹۸)	
۲۹ ت	- سالت (ص ۷۸۶) - عالمست (ص ۵۷۳) - مکفوفست * (ص ۵۲۳) - نقلست (ص ۷۹۰) - آنرا * (ص ۷۷۹) - آنست (ص ۷۷۶) - اضطراریست (ص ۷۸۴) - جاو دانیست (ص ۴۶۲) - خیالست (ص ۴۶۲)	۳۷ ت
	XXX حذف لله: - رحمه اه * = رحمه الله (ص ۶۳۵) - عبده = عبد الله (ص ۶۴۳، ۹۱۴)	
	XXXI اتصال کلمات، به طور مثال: - سالست (ص ۷۸۶) - عالمست (ص ۵۷۳) - مکفوفست * (ص ۵۲۳) - نقلست (ص ۷۹۰)	
	XXXII انفصال کلمات، به طور مثال: - آتش دان * (ص ۷۴) - پشت بان (ص ۸۲) - خون ریز (ص ۸۱) - دست گاه (ص ۷۱) همو در ص ۸۰ دستگاه آورده. - دست گیری (ص ۸۹۲)	
	XXXIII نقطه گذاری حروف: ۱. به طور نسبه کامل: به طور مثال صفحات ۳۶۲، ۳۸۸، ۸۱۵ به بعد (در عربی). در فارسی البته خط تغییر یافته. ۲. کم نقطگی: به طور مثال صفحات ۱۲۸ به بعد، ۶۳۲ به بعد، و ۷۵۶	۳۸ ت
۲۹ ت	- آنرا * (ص ۷۷۹) - آنست (ص ۷۷۶) - اضطراریست (ص ۷۸۴) - جاو دانیست (ص ۴۶۲) - خیالست (ص ۴۶۲)	
۳۰ ت	- آنست (ص ۷۷۶) - اضطراریست (ص ۷۸۴) - جاو دانیست (ص ۴۶۲) - خیالست (ص ۴۶۲)	
۳۱ ت	- آتش دان * (ص ۷۴) - پشت بان (ص ۸۲) - خون ریز (ص ۸۱) - دست گاه (ص ۷۱) همو در ص ۸۰ دستگاه آورده. - دست گیری (ص ۸۹۲)	
۳۲ ت	- خون ریز (ص ۸۱) - دست گاه (ص ۷۱) همو در ص ۸۰ دستگاه آورده. - دست گیری (ص ۸۹۲)	
۳۳ ت	۲. کم نقطگی: به طور مثال صفحات ۱۲۸ به بعد، ۶۳۲ به بعد، و ۷۵۶	

XXXIV نشانه های کتابتی و سجاوندی:

۱-۱ برای فاصله و جدا کردن میان دو عبارت:

و اذا أبصرت أبصرتا* (ص ۳۸۸)

الكفر على اربع دعائم على التعمق، والتنازع،
والزيغ والشقاق (ص ۳۶۰)

الحسد مطية التعب عفاف ... (ص ۳۶۳)

اذا تم العقل نقص الكلام* (ص ۳۶۴)

به کثرت (ص ۶۳-۶۵، ۶۹، ۷۰، ۷۱ در متن فارسی)
و بعد از آن متعدد (ص ۳۶۳ در متن عربی)فاصله بین عبارت به جای ویرگول (،) و آن را
انتها و بالای کلمه گذاشته (ص ۱۶۷)

(ص، ۲۶۹-۲۷۴، ۲۷۷، ۲۸۲)

۲-۱ میان دو بیت یا قطعات شعر:

- (ص ۳۱۱، ۴۹۶، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۹، ۵۶۲، ۷۹۸، ۸۱۳)

با کمی فرق (ص ۸۰۴-۸۱۰، ۸۹۶، ۸۹۸، نمونه روشن)

- (ص ۵۵۷، ۵۵۹، ۷۴۰، ۷۴۱)

- (ص ۲۸۹، ۲۹۱، ۲۹۳، ۲۹۵، ۳۰۱-۳۰۵ در حقیقت

هر دو یکی است، (نیز ص ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸،

۷۲۲، ۷۲۴، ۷۲۶)

۳-۱ میان دو مصراع:

،، (ص ۴۳۰)

، (ص ۸۵، ۷۲، ۴۳۰)

، (ص ۱۰۶، ۲۲۱) شبیه به ها (ص ۱۷۴، ۲۷۸، ۲۸۵)

v (ص ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۸۴)

۴-۱ پس از پایان بیت:

v (ص ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۷)

XXXV نشانه های آرایشی و تزئینی:

۱. برای پر کردن جاهای خالی تا بر خواننده تصویر بیاض بودن نرود:

یا یا یا (ص ۷۸)

،، (ص ۴۲۳، ۴۳۰، ۸۱۳ (ص ۷۳۴، ۷۳۵) سه بار

(ص ۷۴۲) یکی (ص ۷۴۷) یکی (ص ۷۵۱)

o (ص ۷۳۶)

- (ص ۴۸۵)

o نقطه در وسط دایره (ص ۴۸۶-۴۹۲، ۵۰۰، ۶۹۴)

(ص ۴۱۹)

۶۹ ت o نقطه در گوشه دایره (ص ۵۰۵، ۵۰۸، ۷۶۸)

۷۰ ت ..... نقطه چین های تو خالی (ص ۵۶۰)

۷۱ ت o م ه انتهای مطلب (ص ۵۵۷)

۲. برای پایان مطلب:

- (ص ۳۸۲، ۳۸۳)

o برای ختم یا فاصله (ص ۳۳- دویار، ۱۰۹، ۱۱۳، ۱۱۵،

۴۴۹، ۴۵۰، ۴۹۷، ۶۰۷، ۶۴۵، ۶۸۷، ۶۸۶، ۶۸۹، ۶۹۱،

۶۹۲، ۷۵۴، ۷۶۰)

- (ص ۴۴۴)

o (ص ۵۷، ۵۹، ۶۰، ۱۴۵)

o نقطه سیاه (ص ۲۶۵، ۳۸۹، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۰۳)

هدمی (ص ۸۹، ۸۸، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۱۱۴، ۳۳۳، ۳۳۷، ۶۹۹، ۷۰۲)

در همه رساله هادیله می شود.

o شبیه به ها (ص ۲۶۹، ۲۸۲، ۲۸۴، ۲۸۵)

o م ه (ص ۵۵۷)

XXXVI نشانه های اصلاحی و اختصاری:

۷۹ ت - علامت خط زدن و ابطال کلمه (ص ۲۵۷)

۸۰ ت ح م نشانه پس و پیشی مصراع (ص ۵۹۱، ۶۹۰)

۸۱ ت - نشانه الحاق افتادگی بالای کلمه در حاشیه (ص ۲۸۴)

۸۲ ت خ در حاشیه (دویار، ص ۱۳۴) در بین سطر (ص ۲۲۳)

۸۳ ت ص نشانه اصلاح (ص ۱۳۱، ۴۴۳)

۸۴ ت صح نشانه اصلاح (ص ۱۰۲)

۸۵ ت صح نشانه اصلاح (ص ۳۷۹، ۳۱۷، ۳۲۷، ۳۲۹، ۳۳۱،

۷۴۹، ۸۴۵، ۸۶۹، ۸۹۲)

۸۶ ت ظ نشانه ظاهراً (ص ۱۱۵)

۸۷ ت (نشانه افتادگی بین دو کلمه به طرف پایین

(ص ۵۱۹، ۵۲۲، ۸۴۵، ۸۴۹، ۸۶۵، ۸۶۹، ۸۹۲)

۸۸ ت م نشانه افتادگی (ص ۵۳)

۸۹ ت o م پایان (ص ۸۴۴ عنوان)

م به معنای ختم نوشته، از طرف عنوان نویس

(صفحات ۳۳، ۳۵، ۳۶، ۵۶، ۶۲، ۱۱۷، ۱۴۷، ۱۸۶، ۲۴۳، ۲۶۸،

۳۰۸، ۳۱۲، ۳۳۲، ۳۷۲، ۳۸۴، ۴۰۳، ۴۴۱، ۴۹۱، ۵۸۶،

۶۲۱، ۶۳۹، ۶۴۴، ۶۶۲، ۶۸۴، ۶۹۵، ۷۳۲، ۷۵۲، ۷۷۳، ۷۹۲،

۹۰ ت o نقطه در وسط دایره (ص ۴۸۶-۴۹۲، ۵۰۰، ۵۵۷ و ۵۹۶ در متن)

(ص ۱۱۴، ۱۱۴، ۱۳۶، ۱۳۶، ۱۴۴، ۱۵۵، ۱۹۲) و ۵۵۲ و ۵۹۶ (در متن)

XXXVII نشانه‌ها برای جلب توجه و زودیابی مطلب

۱. عنوان گذاری:

حکایت* (ص ۷۲)

آوردن عنوان شاعر گوینده شعر بیرون از سطر در حاشیه (ص ۱۸۸، ۱۹۱ و بعد).

۲. کلفت کردن قسمتی از کلمه:

فقال (ص ۳۵۳) قیل (ص ۳۵۶) الکفر (ص ۳۶۰) الصبر (ص ۴۲۶) الغیثه (ص ۴۲۸) دو خطه، الحسد (ص ۴۲۸) خط کشیدن قسمتی از حرف مانند: قال (ص ۵۰۳، ۵۰۵) یقول (ص ۳۵۷) حکایت* (ص ۷۲، ۷۹، ۸۲)

۳. آوردن حرف یا کلمه‌ای از متن در حاشیه:

برای آن که بیت شعر از سطر بیرون نزند. (ص ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۳، ۱۳۵، ۲۰۹، ۲۵۷، ۲۷۲، ۳۳۳، ۴۵۶، ۷۱۵)

۴. آوردن کلمه به صورت سیاه: قال (ص ۶۱۱، ۶۱۶)

۵. کشیدگی حروف: قال (ص ۸۱۸)

۶. گذاردن علائم چشمگیر در جاهای مختلف:

• اول و انتهای مصاربع (ص ۲۸۵)

- برای آغاز مطلب مثل مد، (ص ۳۵۳)

○ زیر عنوان (ص ۱۸۶، ۳۵۲، ۸۷۸)

- خط بالای حرف، کلمه یا عدد (ص ۳۹۹، ۴۲۴، ۴۲۸)

XXXVIII فاصله بندی به طور سفید گذاشتن و

فاصله دادن

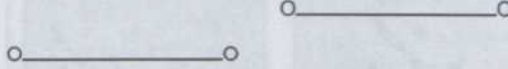
۱. میان سطرها:

- به اندازه دو سه سطر سفید فاصله بین دو مطلب (ص ۳۷* - ۴۵)

۱۰۱ ت - در وسط سطر بین دو مطلب (ص ۱۰۸)
۱۰۲ ت - فاصله بین عبارات به کثرت (ص ۲۰۰ - ۲۰۲)

۱۰۳ ت ۲. میان مصاربع:
فاصله کم میان مصاربع (ص ۱۲۰ - ۱۲۵)

○ سه بار تکرار شده یعنی مصراع اول در پایانش و مصراع دوم در دو طرفش (ص ۲۸۴ و ۲۸۵)*
مصراع

۳. میان قافیه و ردیف در شعرها:

زمان	ما	(ص ۷۵)
برون	را	(ص ۳۷۹)
کنار	ما	(ص ۴۳۶)
آگاه	نیست	(ص ۴۶۰)
زمانی	داشتم*	(ص ۸۸۴)

۴. میان حرف آخر کلمه در شعر:

کرد	م	(ص ۱۵۴)
مختصر نکر	د	(ص ۴۳۳)
بر در ز	د	(ص ۴۳۳)
بلا د	ل	(ص ۴۳۵)
بر آ	ید*	(ص ۴۳۵)

* * *

بعد التحریر:

یکی از جنبه های جالب این سفینه بخشی است که یکی از یادداشت نویسان اشعاری را به ترتیب حروف الفبایی واژه آغازین و حروف پایانی قافیه آورده و بدون آنکه اشاره ای به کار خود کرده باشد، مشخص است که آنها را برای مشاعره کردن اختیار و انتخاب کرده است و من در جای دیگر (بدان قدمت) ندیده ام که کسی چنان کاری را کرده باشد. بنابراین از لحاظ تاریخ مشاعره واجد اهمیت تواند بود (ص ۱۶۰ به بعد).

دای

تصویر ۳

راپندام

تصویر ۴

تتاند

تصویر ۵

کت

تصویر ۶

تلات

تصویر ۷

بارکاه

تصویر ۸

تبرک

تصویر ۹

تت

تصویر ۱۰

سنابی

تصویر ۱۱

مستی

تصویر ۱۲

تفت

تصویر ۱۳

اکمع

تصویر ۱۴

میش

تصویر ۱۵

ککاه

تصویر ۱۶

بهلول

تصویر ۱۷

اصد

تصویر ۱۸

الجمال

تصویر ۱۹

مخزنون

تصویر ۲۰

الابصار

تصویر ۲۱

الصوفی

تصویر ۲۲

الصالح

تصویر ۲۳

طالب

تصویر ۲۴

خطوط

تصویر ۲۵

ابوالعلاء

تصویر ۲۶

الْعَلَوِيَّةِ

تصویر ۲۰

عَنْهُ

تصویر ۲۹

وَالْعَجَزِ

تصویر ۲۸

إِعَاظُهُ

تصویر ۲۷

وَأَسْ

تصویر ۳۳

إِلَهُ

تصویر ۳۲

يَعْبُدُ

تصویر ۳۲

مَعَ

تصویر ۳۱

لِحَدَاهِ

تصویر ۳۸

هَمَّةٌ

تصویر ۳۷

تَنْقُصُ

تصویر ۳۶

أَحَدٌ

تصویر ۳۵

صَوْرَتِ كَر

تصویر ۲۲

آشِ دَان

تصویر ۴۱

مَكُونَتِ

تصویر ۴۰

آزَا

تصویر ۳۹

كُتِ

تصویر ۴۵

دانشِ بَرُو

تصویر ۴۲

الانبياء والمرسلين لا يلفظ اليها
لواقبل صديق على انه الف الف

تصویر ۴۳

كُونِكِي

تصویر ۴۹

بِح

تصویر ۴۸

خاتِئاه

تصویر ۲۷

اِپِنَا

تصویر ۴۶

لیک

تصویر ۵۰

مطیب

تصویر ۵۱

پوست

تصویر ۵۲

۵۳

تصویر ۵۳

و اذا ابصرته ابصرتنا

تصویر ۵۳/۱

باشند، بر آرای سلیبه، و افکار مسعومه
که ارباب اداب را در طمان حوت

تصویر ۵۴

۶

تصویر ۵۴/۱

۵

تصویر ۵۵

الرحمان المذكور بكل لسان
مكان لا يشغله شأن عن شأن

تصویر ۵۵/۱

کنم نبرات بان کنم یا کنتم
کت اکتی مسیح ثنا ما کنتم

تصویر ۵۶

س

تصویر ۵۶/۱

۷

تصویر ۵۷

عقل خدیوی مادام
داغلفت علی خدیوان وقت خدیوی
میشکل سگانه
تاریخ خدیوی
سیلابه
سیلابه

تصویر ۵۷/۱

بهدا بجنده باعاً ماوعا
نفل مناسا: اخی نطع ان نری
دبذم مجده شابه
محاسن بلینت بلاد الطاع

تصویر ۵۸

۸

تصویر ۵۸/۱

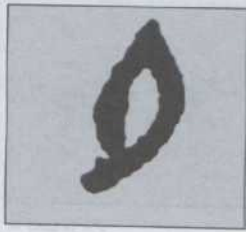
۹

تصویر ۵۹

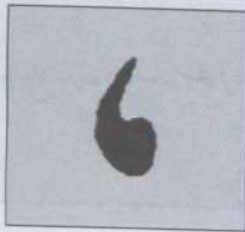
اقباله النور واستكمل فضائلها، فانتم النفس لا باجم انسان،

تصویر ۵۹/۱

تصویر ۶۱

تصویر ۶۰/۱

ستار آن سیاه کردم،
مجموعه آران تپاه کردم
باحمله عالمان فاضل،
جمع کنی رهج جاهل

تصویر ۶۰

وَجِدْكَ قَسْلًا لَطْمًا عَلَى الرَّيِّ وَجِدْكَ الْآفَاقَ مَحْتَرًا زَاطًا

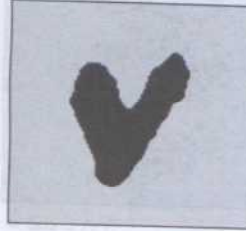
تصویر ۶۲

، وَقَائِلَةٌ غَابِجٌ فَوَادِكٌ يَافِتَةٌ هـ

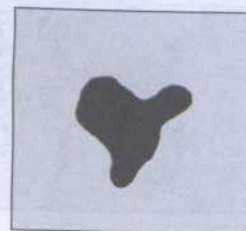
تصویر ۶۱/۱

يَقْبِي لَهُ الدَّرْهَمَ حَاجَاتِهِ وَالسَّنِيْفُ بِحَمِيهِ مِنَ الْحَيْثِ

تصویر ۶۲/۱

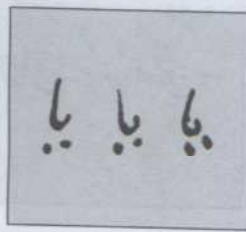
تصویر ۶۳

تصویر ۶۲/۱

تصویر ۶۵

تصویر ۶۲/۱

امدک مصد محوم باشد یا یا یا

تصویر ۶۴

تدری صاحبها ۲۱ البوی تسلیمیه الاوئی العقبی واسم ۲ هـ

تصویر ۶۶

وملاراه الناس والصغى هفتة الجار والتعد للزلة والعتار
دککا آتور ه ه ه ه

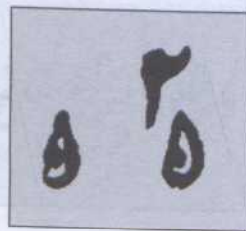
تصویر ۶۵/۱

عابد بلا علم كالحمار الطاحون يدور ولا يرج هـ

تصویر ۶۷/۱

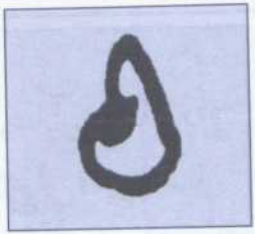
تصویر ۶۷

تصویر ۶۶/۱

اربعه سئل اسناد الخاسر اسراس عن الدعاء شطرح

تصوير ٦٨

تصوير ٦٨١

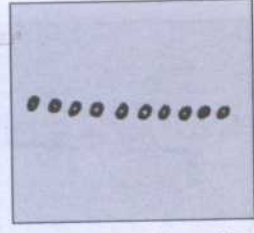
تصوير ٦٩

الكرم حسن العايفه و الختم بالسعاله

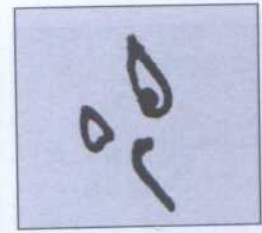
تصوير ٦٩/١

وزره ..... فكل ..... حسخ افاده

تصوير ٧٠

تصوير ٧٠/١

تصوير ٧١

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام
على سيدنا محمد
النبينا والمرسلين
المباركين الطيبين
الطاهرين الذين
أرسلناهم
على راس كل أمة
مباركين
الذين جعلناهم
آياتنا للذين
يذكرون

تصوير ٧١/١

ابراه و طوار انزل كوج توفد
فما زلت انا فاصد ساء كند و بطور ابر
هو

تصوير ٧٢

تصوير ٧٢/١

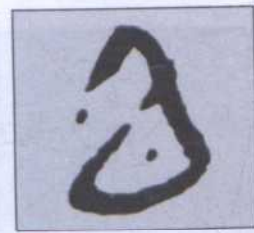
تصوير ٧٣

أحسن ه والطيه الصوم وسلم

تصوير ٧٣/١

والتصد القصد تبلغوا ه

تصوير ٧٤

تصوير ٧٤/١

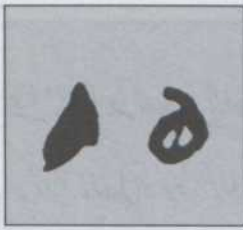

تصوير ٧٥

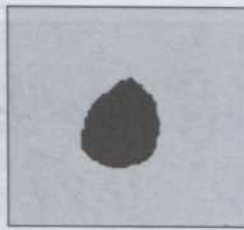
المنصور فحكا وخجل الربيع وكان لقيطاه ه

تصوير ٧٥/١

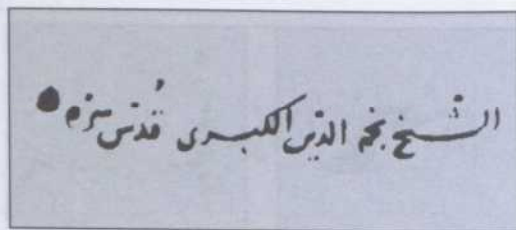

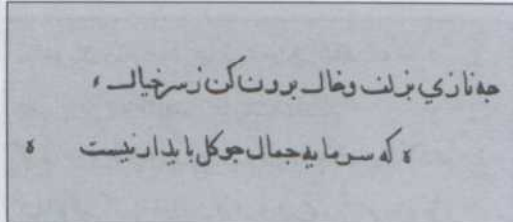
تصویر ۷۷

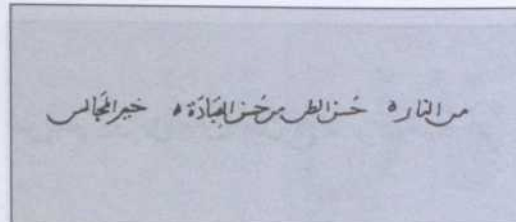
تصویر ۷۶/۱

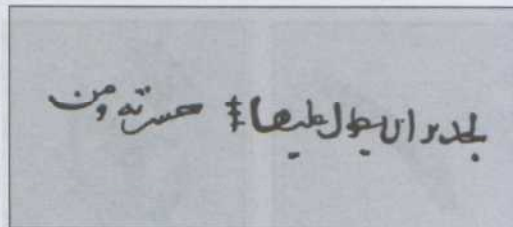
تصویر ۷۶

تصویر ۷۸

تصویر ۷۷/۱

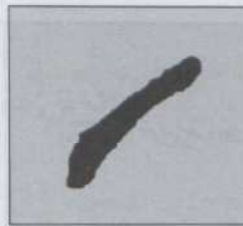
تصویر ۷۹/۱

تصویر ۷۹

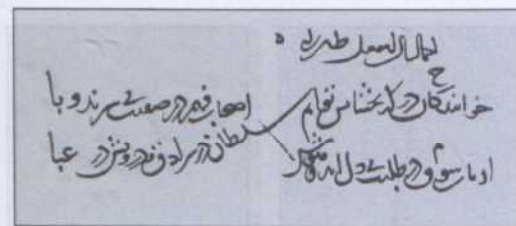
تصویر ۷۸/۱

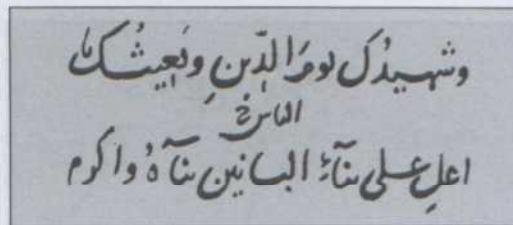
تصویر ۸۱

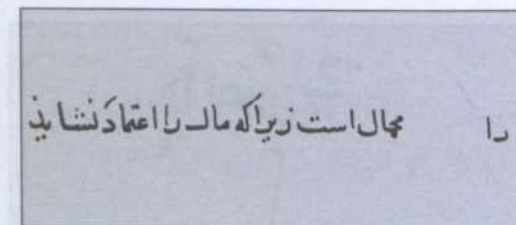
تصویر ۸۰/۱

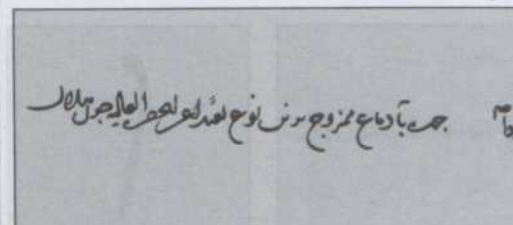
تصویر ۸۰

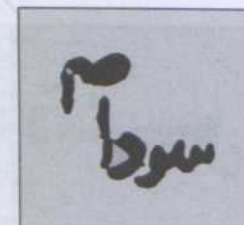
تصویر ۸۲

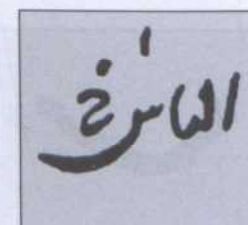
تصویر ۸۱/۱

تصویر ۸۳/۱

تصویر ۸۳

تصویر ۸۲/۱

عَلَى الْعَابِدِ لِفَضْلِ الْفَرِيدِ الْبَدْرِ عَلِيٍّ
وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرِثَةَ الْأَنْبِيَاءِ لَمْ يَزِرْتُوا

تصویر ۸۴

۶
وَاللَّيْلِيَّاتُ

تصویر ۸۴/۱

ح

تصویر ۸۵

مغلی که در دست کردنی سراید شاعری که در
مجلس خاص و عام از دست بدست و از دست دست
کلید حرف سازی که باشاه و کلامم بانه چون آرد
ولایم عجم مکرم فوججه و بارخ عزمم ام لجنای

تصویر ۸۵/۱

من لعوب اسرسل الله بن اسمعيل ربح الله س ابرهيم اسخ

تصویر ۸۶

اسخ

تصویر ۸۶/۱

س

تصویر ۸۷

و مطوف و ممتال
معدن

تصویر ۸۷/۱

نیت رسد و سران سناح قول ما انت به و شید

تصویر ۸۸

نیت رسد

تصویر ۸۸/۱

ه
ا

تصویر ۸۹

جای علی الله قدره
ه
ا

تصویر ۸۹/۱

الصواب في
ا

تصویر ۹۰

م

تصویر ۹۰/۱

حکاسه

تصویر ۹۱

قيل

تصویر ۹۲

ح

تصویر ۹۳

الاستجابة ارجو بجاه منكره قال بعضهم توبة الكذابين

تصوير ٩٤

لاغرنا ساء المجران او حنة

تصوير ٩٣

جه نازي بزلت وفعال برون كن زسرخيال
 كه سرمايه جمال جوكل بايدار نيست

تصوير ٩٦

قال

تصوير ٩٣/١

تصوير ٩٥

هـ

تصوير ٩٨

هـ

تصوير ٩٧/١

يقول فخطبتة ايتها اناسك لكم يعاليم فانتها الى معاريلكم

تصوير ٩٧

فادتم لراذ عشاعدا من ذاق على حوم الزمان شبا با

اهلاسن مدام زبدي قمر ففاسل المسره وهو نيا هـ

تصوير ١٠٠

الغيبه

تصوير ٩٩

يقول فخطبتة ايتها اناسك لكم يعاليم فانتها الى معاريلكم

تصوير ٩٨/١

ان فراسه اهل الاسراع والكلن الا انه منزه كمنس والتمنن الآانه

تصوير ١٠٢

رب اعفر لي ذنبي فعال سارك وفعلى
 ادنب عبدى ذنبا فعلى ان له ذنبا فعلى الله

تصوير ١٠١

بني الي ذروة المجد التي قصرت عن بنها عرب لاسلام والعم

تصوير ١٠٣

نزد مشاهیر زمین تا آسمان جاه بود
 دین سعادتها ز قبض آسمان داشتم
 در جهان دانش بیشتر نبود ۵۴
 منصب شاه و پادشاه داشتم
 نوع انسانانی که ملکها نبود
 آن فریقت که اسیران جهان داشتم
 که ننگ دشمن شدی هر چه دستهای کسی
 در جهان بر غم پای من تا دمان داشتم
 کج نشستم راست کرم در غم احوال خویش
 هر چه با چشم همه حساب الامان داشتم
 امن جان نبرم همان اسباب غلبت و نصرت
 حاصلی که از وقت این نهاد جهان داشتم
 داشتم نقد جواز قدر آن نشناختم
 من در آنم که کج شانکاف داشتم
 که بنیاد تلف کرم مرا معذور جان
 ۸۸۱

تصویر ۱۰۴

بیا پیش منافی
 ز عشق برود تا کفایت نوال
 که ز بینه تامل بر باد ل
 دمی غمزه ای که در تنم بود
 که ز بینه تامل بر باد ل
 ز سر از دیده نگاه گشتم
 سرانجام خن کرده آشناد ل
 ز اول روی بودم ز بونی
 نه بر بزرگان آن بی وفا ل
 نگاه از دل و جانم
 بر افتاد که بر لبی آید ل
 دست بر بستره کردیم
 که بدست هم از دست ل
 بر ما اندر هم عشق تو را
 خود یا بر سر من ای میراد ل
 بر دست تو حال بر من
 کسبی تو نیست بر عهد تو ل
 در آن چو کلاه سلطان
 ز لویی جانان باجی بر آید
 ز غمزه اول و ای بر آید
 ز دولت طایع تو وصلت
 کوی گشته دستهای بر آید
 روزی بر نامه اما بینا
 نشینم با تو ما جی بر آید
 نوبت بر دستار است
 که کام حکما جی بر آید
 بر آید ز دست بی خدای
 سباز از دی لبی بر آید
 ۴۳۵

تصویر ۱۰۵